

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

PŘÍČINY TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH

CAUSES OF ADOLESCENTS' CRIMINAL ACTIVITY

Autor:

Podpis autora: _____

Příjmení, jméno: Čapek Jan

Adresa: Palachova 27, Litoměřice

Vedoucí práce: Mgr. Blažek Petr

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
	0		7	26	1+1CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30.11.2007

Prohlášení

129872 Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/200 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

129872 Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL), nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji – li bakalářskou práci nebo poskytnu – li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.11.2007

Podpis:

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Petru Blažkovi za odborné vedení a cenné připomínky při zpracování této práce.

Dále bych rád poděkoval Mgr. Kateřině Popelkové, která mi pomohla svými cennými radami při sestavování dotazníku, a která působí jako psycholog ve Vazební věznici Litoměřice.

Také bych chtěl poděkovat Mgr. Jiřímu Beránkovi, který mi jako ředitel VV Litoměřice umožnil Práci s mladistvými, a to především při vyplňování dotazníku.

A v neposlední řadě Mgr. Bartošovi za pomoc při pozorování vybraného jedince.

Název bakalářské práce: Příčiny trestné činnosti mladistvých

Název bakalářské práce: Causes of adolescents' criminal activity

Jméno a příjmení autora: Jan Čapek

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2007

Resumé:

Tato bakalářská práce se zabývá příčinami trestné činnosti mladistvých. Jejím cílem bylo zmapování příčin, které vedou mladistvé k páchání trestných činů, a to zejména konkrétních problémů v rodině, která má na mladistvého nejzásadnější vliv. Práce byla rozdělena na dvě základní části, teoretickou a praktickou.

V teoretické části byly za použití odborných zdrojů popsány nejzákladnější problémy, které se vyskytují v rodinách, z nichž pochází většina mladistvých páchajících trestnou činností a dále principy, kterými se snaží společnost a organizace tyto problémy řešit.

V praktické části byla zpracována anamnéza jednoho mladistvého nacházejícího se ve vazbě, který byl dále pozorován v průběhu čtyř měsíců. Pomocí dotazníku byly porovnávány zkušenosti a osobní postoje mladistvých, nacházejících se ve Vazební věznici Litoměřice a též ve Vazební věznici Teplice. Byly odhaleny některé rizikové faktory, na které je nutno poukázat, a na něž by se měla důsledněji společnost zaměřit. Hlavním přínosem této práce je úzká spolupráce se specialisty z Vazební věznice Litoměřice, a na základě zjištěných problémů, které odhalil především dotazník, užší kontakt s mladistvými, kteří se zde nacházejí. Dalším přínosem je pak konkrétnější zaměření se výše zmíněných specialistů na nejzávažnější problémy, které mladistvé trápí.

Klíčová slova

mladistvý, genetické předpoklady vývoje jedince, nezdravý vývoj jedince, vliv rodiny, traumatizující záležitost rozvodu, život v neúplné rodině, násilí v rodině, alkohol, závislost na alkoholu, droga, drogová závislost, výchova na základních školách, volný čas, vliv okolí na jedince, vliv uvěznění na jedince, mimoškolní aktivity, spolupráce školy s rodinou.

Summary

This bachelor thesis deals with causes of adolescents' criminal activity. The aim of the thesis was to chart the causes, which lead young people to do criminal activities, particularly the problems in families, by which young people are influenced the most. The thesis has been divided into two basic parts, theoretical and practical.

Essential problems, encountered in families, which most of young people doing criminal activities come from, and also principles used by community and organisation to solve these problems, are described in the theoretical part.

The anamnesis of one of the adolescent, who has been in detention and has been monitored for next four months, is processed in the practical part. The experience and the personal attitudes of adolescents, who are in the Litoměřice and Teplice jail, were compared, based on the answers in the questionnaire.

Some risk factors, which are necessary to be emphasized, were detected. The community should focus on them more.

The main assets of the thesis are close collaboration with the specialists from the Litoměřice jail and closest contact with the adolescents, being kept in the Litoměřice jail, based on the problems, which have been detected, particularly due to the questionnaire.

Also more concentration, left to the most serious problems of the adolescents from the specialists, is the asset of the bachelory thesis.

Key words:

adolescent, genetic conditions of individual's developement, unhealthy individual's development, influence of family, harrowing matter of divorce, living in incomplete family, violence in family, alcohol, alcohol abuse, drug, drug abuse, discipline at elementary schools, spare time, influence of environment on individual, influence of imprisonment on individual, out-of-school activities, cooperation of school and family

Obsah

OBSAH	7
1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU.....	9
2.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ JEDINCE	9
2.1.1 <i>Biologické faktory</i>	9
2.1.2 <i>Psychosociální faktory</i>	11
2.2 VÝSLEDEK NEGATIVNÍHO PŮSOBNÍ BIOLOGICKÝCH A PSYCHOSOCIÁLNÍCH FAKTORŮ	29
2. 2. 1 <i>Poruchy chování</i>	29
2. 2. 2 <i>Poruchy osobnosti</i>	31
3 PRAKTICKÁ ČÁST	33
3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	33
3.1.1 <i>Stanovení předpokladů</i>	33
3.2 POUŽITÉ METODY	34
3.3 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	35
3.4 PRŮBĚH PRŮZKUMU	36
3.5 KAZUISTIKA	37
3.6 VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	44
3.7 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI A DISKUZE	53
4 ZÁVĚR	54
5 NÁVRH OPATŘENÍ.....	55
6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
7 SEZNAM PŘÍLOH.....	59

1 ÚVOD

Téma mé práce „Příčiny vzniku trestné činnosti mladistvých“ jsem si vybral z několika důvodů. Prvním z nich a asi nejdůležitějším je, že naše budoucnost je odrazem vývoje současné společnosti. Jak se budeme nadále vyvíjet, jakým směrem se ubírat, je právě v této generaci. Druhým důvodem je stále více špatná výchova této skupiny, z mého pohledu zaviněná hlavně nedostatkem času rodičů. A posledním důvodem je, že při mé práci ve VV Litoměřice jsem pracoval i s mladistvými. Právě tato práce byla nejsložitější, mnohdy chybí postupy zacházení a práce s mladistvými je velmi náročná.

Tato práce se bude věnovat především výchově v rodinách, neboť jsem přesvědčen, že právě rodina dokáže nejvíce ovlivnit vývoj jedince. Dnešní doba je velmi uspěchaná, klade na jedince stále větší a větší nároky, a ten díky tomu, aby zabezpečil rodinu po té následně selhává právě v tom nejdůležitějším, ve výchově svých dětí. Dalším problémem je „nekompetentnost“ rodičů ve výchově dítěte. Rodiče často nejsou připraveni na výchovu, sami selhávají ve společnosti, a když do takové situace přijde výchova, je nasnadě, že jen těžko v této životní zkoušce obstojí. Jedinec sice vyroste ve fyzicky zdravého člověka, ale špatná výchova má za následek buď jeho psychické problémy nebo přijmutí norem, které jsou pro společnost nežádoucí..

Práci jsem rozdělil do dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Teoretická část přiblíží základní problémy, díky kterým má velká část mladistvých konflikty se zákonem. Jsou zde popsány vlivy, kterými je jedinec ovlivňován, s tím, že největší část je věnována právě rodinnému zázemí a výchově. Je zde popsána problematika závislosti na alkoholových a nealkoholových látkách u rodičů i dětí, násilí v rodině, též funkce, rodiny, které by měla rodina zabezpečovat, aby byl zabezpečen zdravý vývoj jedince. Je zde nastíněn též vliv okolního prostředí. Teoretická část je zakončena problémy, které mohou nastat při disharmonickém vývoji jedince. V této oblasti se soustředí především na poruchy chování, poruchy osobnosti a dále negativním vlivem uvěznění. Praktická část se zaměřuje především na rodinné zázemí mladistvých, kteří se již nacházejí ve výkonu vazby či výkonu trestu odnětí

svobody. Z jakých pocházejí rodin. Jejich osobní zkušenosti, které se týkají výchovy, trávení volného času, drogové a alkoholové problematiky. Pro získání potřebných údajů bude použito kvantitativní výzkumné strategie s explorativní metodou sběru dat formou nestandardizovaného dotazníku, který bude předložen mladistvým nacházejícím se ve výkonu vazby. Na základě zjištěných poznatků budou navržena případná opatření, která by přispěla ke zkvalitnění výchovy v rodinách.

2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

2.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ JEDINCE

Vývoj jedince ovlivňuje celá řada faktorů, které mohou působit izolovaně, ale častěji se setkáme s tím, že se tyto faktory vzájemně ovlivňují a podmiňují. Jedna skupina těchto činitelů je ovlivnitelná člověkem, tedy především výchovou, ať už se jedná o výchovu v rodině, mateřských školách, školách, či o působení širšího prostředí. Druhá skupina zatím není člověkem ovlivnitelná, zde se jedná především o geneticky podmíněné faktory, či ty, které se vyskytnou nečekaně v průběhu života, jako jsou úrazy hlavy, závažná onemocnění.

2.1.1 Biologické faktory

Genetické předpoklady vývoje jedince

Genetické předpoklady hrají v životě člověka důležitou roli. Tato role byla až donedávna velmi podceňována. Prakticky všechny osobnostní vlastnosti, i většina lidských postojů, a dokonce i zájmů je dědičná. Motivace lidského chování a její příčiny jsou daleko více prozkoumány z hlediska vlivu působení okolního prostředí (vliv rodiny a jiných skupin). Lidské individuální charakteristiky jsou z hlediska působení genů podstatně méně objasněny.¹

V genech jsou uloženy informace nutné k vývoji a fungování celého organismu. Nevznikají při narození ani během života, všechny jsou přítomny už v oplozeném vajíčku. Polovina z nich pochází od matky, polovina od otce. Informace se tak předávají z generace na generaci, jsou dědičné.

¹ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 21

Souhrn všech genetických informací, které si člověk přináší na svět, nazýváme genotyp. Jsou to předpoklady, které mají vliv na různé vlastnosti organismu. A tyto předpoklady ovlivňují míru rizika vzniku psychické odchylky, tedy tak zvanou heritabilitu. Z toho je zřejmé, že i sebelepší výchova nemůže vývoj jedince ovlivnit zcela, ale jen z části. Stále zde totiž hrají svou roli geny a správná výchova ovlivňuje velikost pravděpodobnosti, zda a do jaké míry se působení těchto genů projeví. Ale platí, že čím více je určitá porucha ovlivněna geneticky, tím méně je ovlivnitelná vlivy prostředí.

Žádný gen, ani gen, jehož funkce je nějak změněna, se neprojevuje zcela izolovaně, ale vždy v rámci celého genotypu, tedy organismu jedince, žijícího v určitém prostředí. Psychické vlastnosti bývají dědičné polygenním způsobem. To znamená, že se na jejich vzniku podílí větší množství genů, které však není přesně stanoveno. Působení jediného genu, který by působil izolovaně, by mělo jen nepatrný vliv na chování jedince.² Není a pravděpodobně ani nikdy nebude možné přesně určit, jakou měrou se geny podílejí na chování jedince. Je třeba ale říci, že ať už se geny podílejí ve větší či menší míře, nelze opomíjet působení vnějších vlivů, které člověk může alespoň částečně korigovat, a proto hrají také poměrně významnou roli.

Poškození vedoucí k nezdravému vývoji jedince

Tato poškození mohou negativně ovlivnit celý další vývoj jedince. Jedná se o poškození především v prenatálním období. V tomto období může dojít k narušení některých mozkových funkcí. Takto vzniklá drobná poškození mozku mají podobné důsledky jako jsou dědičné formy poruch osobnosti.³

V prenatální fázi vývoje jsou všechny vlivy zprostředkovány výhradně matkou. V tomto období je plod velmi citlivý na jakékoli vnější vlivy a je náchylný k poškození, protože ještě nejsou vyvinuty obranné mechanismy organismu, jako je tomu u dospělého jedince. Plod může být poškozen například v důsledku onemocnění matky, následkem užívání nevhodných léků, dále velmi negativně působí, když nastávající matka užívá drogy a alkohol. K odlišnému poškození může dojít mechanicky, především úrazem, nebo případně vlivem záření.. Faktory, které lidský plod poškozují, nazýváme teratogenními faktory.

² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 30,31

³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězenské služby 2. díl*. TUL, 2003, s. 46

Účinnost těchto faktorů závisí na vývojovém období, v němž na plod působí, dále na délce trvání tohoto působení, a na kvantitě daného teratogenu. Míru působení teratogenu ovlivňuje též vnímavost organismu matky. Všeobecně platí, že nejrizikovějším obdobím jsou první tři měsíce těhotenství, tedy embryonální fáze, pro kterou je typický vznik základů orgánů.⁴ Velmi závažný je fakt, že pokud je plod ženského pohlaví, už ve druhém měsíci prenatalního vývoje vznikají u embrya vaječníky a vajíčka, a vzniklé genetické poškození tak může být předáno další generaci. Tento fakt potvrzují výzkumy v oblastech, ve kterých bylo obyvatelstvo vystaveno např. vlivu ionizujícího či jinak zhoubného záření.

2.1.2 Psychosociální faktory

2.1.2.1 Vliv rodiny a její výchovy

Rodina představuje prokazatelně nejvýznamnější faktor při výchově člověka. Provází ho prakticky celým životem, a co více, role rodiny je klíčová a lze říci i nenahraditelná již od jeho narození. V dnešní době má dětství a dospívání svá „privilegia“. Nebylo tomu tak vždy. Dříve dítě přecházelo velmi záhy do dospělosti, a i v dětství muselo dítě doma pomáhat a poměrně těžce pracovat. V dnešní době je dítě ušetřeno práce v dětství, má více času na hru, kde se formují a zdokonalují jeho smysly, zlepšuje se kreativita a buduje zdravé sebevědomí a důvěra ve vlastní schopnosti a dovednosti. Dětství a dospívání se stále více prodlužuje díky nárokům, které jsou kladeny na vzdělání, a mladí lidé by měli přicházet do samostatného života stále více připraveni.

Pro jedince by měla rodina znamenat především emocionální zázemí, měla by zajišťovat ekonomickou stabilitu v životě jedince, být pilířem jistoty a bezpečí, a měla by člověka připravit pro vstup do života. Jenže již tento samotný výčet povinností svědčí o obrovských nárocích, které jsou na rodinu kladeny. Vtírá se tedy myšlenka, na kolik je průměrná rodina schopna dostát všem těmto požadavkům.

Vyjdeme z toho, jaké jsou sociální funkce, které musí dnešní rodina plnit:⁵

1. Biologická a reprodukční funkce.
2. Emocionální funkce a tvorba domova.

⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 44

⁵ HAVLÍK, R. KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha. Portál, 2002, s. 68

3. Ekonomická funkce.
4. Socializační a výchovná funkce.

1. Biologická funkce rodiny. Po staletí byla rodina legitimním rámcem sexuálních vztahů. Příchod antikoncepce zbavil sex rizika nechtěného těhotenství. Lidská sexualita byla oddělena od sexuality manželského svazku. V poslední době je dokonce předmanželský sex odborníky doporučován. Díky tomuto vývoji samozřejmě stoupá věk, kdy lidé uzavírají sňatky. Například v roce 1991 byl průměrný věk při uzavírání manželství u mužů 25 let, u žen 22 let. Již v roce 2000 byl průměrný věk u mužů 29 a u žen 26,5 roku.

Dalším problémem, a dle mého názoru jedním z nejzávažnějších, je rostoucí počet dětí, které se rodí mimo manželský svazek. Dítě, které je vychováváno jen jedním z rodičů, ve většině případů nemůže dostat takovou péči, jakou mu je schopna zajistit kompletní rodina. Nemluvě o ekonomických nárocích, kterým bych se chtěl věnovat později.

2. Funkce emocionální. Dnešní doba je velmi uspěchaná. Chce-li člověk obstát ve společnosti, klade to na něj vysoké nároky, zažívá mnoho stresových situací, a je velmi důležité, aby právě v rodině cítil zázemí. Rodina musí být místem, kde si člověk odpočine, načerpá sílu. Požadavky „vnějšího světa“ relativně funkci rodiny zvyrazňují, a tím kladou na rodinu mimořádné emocionální a morální nároky, jimž ne každé rodinné soužití může vyhovět. Musíme si uvědomit, že i ostatní členové rodiny mají své problémy a své starosti, a nemají vždy čas či sílu poskytnout toto zázemí. Je to v dnešní době velký problém. Dospělý jedinec není tak náchylný k budoucím možným problémům jako jedinec, který se teprve vyvíjí. Uvědomění si toho, že je mnoho rodin, kde jejich děti emočně strádají, je sice správný začátek, ovšem sám o sobě nestačí, na konci této cesty musí být ta konkrétní rodina, která toto zázemí svému dítěti poskytne.

3. Ekonomická funkce. Po staletí byla tato funkce nejvýznamnější. V současnosti ustupuje do pozadí. Zdálo by se, že v dnešní době již v naší zemi nejsou lidé, které by neměli co jíst, jako tomu bylo v minulosti. Jenže problémem dnešní doby je zase náročnost členů rodiny. Již nejde jen o to uživit rodinu. Vývoj jde velmi rychle dopředu, rodiny a jejich příslušníci touží po věcech, které vlastně ani nepotřebují. Okolní svět je v tomto velmi

významně podporuje, obrovské množství reklam, výlohy přeplněné zbožím, to vše je velmi lákavé... A tak si dnes lidé ani neuvědomují, že čím více si toho koupí, tím větší mají sice životní standard, ale ten je zároveň zavazuje ke stále většímu úsilí k sehnání prostředků, aby si tento standard uchovali. Tímto trendem nejvíce trpí děti. Mnoho přesčasových hodin, někdy dokonce dvě zaměstnání, dny, kdy není ani jeden rodič celý den doma, a děti se „vychovávají“ samy, to je cesta špatným směrem. Děti strádají v základních potřebách, a nelze se pak divit, že se následně zvyšuje kriminalita mladistvých, neboť i tyto zdánlivě nedůležité věci jsou elementární pro výchovu jedince. Bohužel, mnohdy je pro rodiče kariéra stejně důležitá, nebo ještě důležitější, než výchova dětí.

4. Socializační a výchovná funkce. Dítě, které by nevyrostlo mezi lidmi, nestalo by se člověkem. A u dítěte, které bude špatně vychováváno, se dá předpokládat v budoucnosti problém, kterého se již nemusí do konce života zbavit. Výchova je dílo tvořené mnoha staviteli, dobrými i nedobrymi, a bohužel velmi často nepracujícími ve shodě. Neexistuje definice, podle které by byla ta která výchova jediná správná a účinná.. Co platí na jednoho jedince, nemusí nezbytně platit na jiného. Rodina je základní sociální skupinou, v níž se jedinec učí žít. Získává v ní první zkušenosti, vyrůstá za setrvalého působení vlivů, které jsou rozhodující pro utváření pozdějších návyků v dospělosti. Rodinné ovzduší má být naplněno láskou a pocitem bezpečí.

Rodiče jdou svým dětem příkladem, bohužel to platí na sto procent, neboť i špatný příklad je příklad, který bude dítě s největší pravděpodobností následovat. Velmi důležitá je životní zralost rodičů, a jejich psychická vyrovnanost, která zabezpečí dítěti harmonické prostředí pro výchovu. Velmi důležité je, aby rodiče pracovali ve shodě a působili na dítě jako jeden celek. Měli by se na podstatných věcech ve výchově vždy domluvit a nedopustit, aby jejich dítě muselo vybírat jeden ze dvou či více příkladů.

Traumatizující záležitost rozvodu a život v neúplné rodině

Rostoucí počet rozvedených manželství je bohužel smutnou charakteristikou dnešní doby. Pokud se jedná o bezdětné manželství, není situace tak komplikovaná. Složitější situace ovšem nastává, pokud je již v manželství jedno či více dětí. Průměrné manželství dnes netrvá ani deset let a harmonické soužití manželů snad ještě kratší dobu. S tím samozřejmě souvisí napětí v rodině již dávno před rozvodem. Touto situací nejvíce trádají právě děti, které navíc

celou situaci nemohou ovlivnit. Asi nejdůležitějším aspektem rozvodu je způsob, jakým se partneři dokážou rozejít. Dobrý výsledek a co nejmenší dopad na dítě do značné míry závisí na kvalitě rodičovského vztahu po rozvodu. Pokud se rodiče dokáží relativně rychle vzpamatovat, odložit stranou vlastní pocity hněvu a uraženosti vyvolané rozvodem a přiřadí potřebám dětí to nejdůležitější místo, významně přispějí k duševní pohodě dětí. Rodiče, kteří i když se rozvádí, si dokáží svého partnera stále ještě vážit a chovat se k němu slušně, a sdílejí společný zájem o děti, dělají pro ně to nejlepší.⁶

Dítě prožívá rozvod mnohdy intenzivněji, než samotní dospělí, jichž se to týká. V tomto období by se jim rodiče měli opravdu velmi citlivě věnovat. Situace ale bohužel často vede k opačné reakci rodičů. Každodenní hádky a štvání se proti sobě navzájem u rodičů ubírají čas pro výchovu dětí, zvyšují nervozitu a děti, místo aby byly více milovány, představují prostor pro vybití zklamání a pocitů frustrace nad nezdarem a ztroskotáním manželství.⁷ V období rozchodu rodičů se často u dětí objevují nápadné změny chování, mezi nejčastější patří : dlouhodobý smutek, pocit osamělosti, deprese, vztek, pocit viny, zmatek, úzkost. Dítě totiž po rozvodu přestává být v denním kontaktu s jedním z rodičů, a často dochází i k omezení kontaktu s členy širší rodiny. Mnohdy je tato bolestivá ztráta doprovázena ještě změnou bydliště, školy, ztrátou kamarádů. Toto vše na psychiku dítěte velmi neblaze působí.

Dalším problémem je i ekonomická stránka života po rozvodu. Finanční nároky kladené na jednoho rodiče v neúplné rodině jsou neporovnatelně vyšší než v rodině úplné, rodič je často nucen změnit zaměstnání, aby dítě uživil, a to s sebou nese další komplikace, zejména delší pracovní dobu, takže rodič nemůže s dítětem trávit tolik času jako dříve, a to se pak právem cítí osamělý. V těchto případech už hrozí reálné nebezpečí, že dítě začne hledat chybějící zázemí a podporu v partě, gangu apod.

Jedním z nejdůležitějších problémů je rozhodnutí, který z rodičů bude mít dítě ve své péči. Zde je třeba rozumně zvážit, co je nejvýhodnější ne pro rodiče, ale pro samotné dítě. Nechci se zde pouštět do rozboru jaká rodinná péče je nejvhodnější, není to účelem této práce, ale je na citlivém zvážení rodičů, popřípadě soudu, co je pro dítě nevhodnější. Zejména čas,

⁶ SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 25

⁷ SOVÁK, Z. *Několik úvah o příčinách a podmínkách trestné činnosti dětí a mládeže*. Praha 2005. Volně dostupné z <http://www.iustin.cz/art.asp?art=5>

který může rodič dítěti věnovat je důležitý, dále finanční možnosti rodičů, bydlení, a v neposlední řadě vztah, jaký má dítě ke kterému rodiči.

Doba po rozvodu je důležitá pro další vývoj dítěte a má zásadní vliv na to, jak se dítě s celou záležitostí vyrovná. Oba rodiče čekají velmi závažná rozhodnutí, neboť je nutné hledat nové způsoby jednání a komunikace s bývalým partnerem a dětmi, které mohou ovlivnit celý další život. Období následující po rozvodu by mělo znamenat nový začátek, aby se celý proces dokončil zdravou cestou.⁸

Násilí v rodině

Násilí v rodině je jedním z nejzávažnějších porušení zákona, ať už jde o násilí vůči partnerovi, nebo dítěti. Situace je o to komplikovanější, že se tyto události v rodině velmi těžko dokazují. Samotné oběti se o nich buď bojí mluvit, a to jednak ze strachu, kdy je jim vyhrožováno partnerem či rodiči, nebo také proto, že se o této situaci stydí mluvit, protože by se tím vystavili nežádoucí a často netaktní pozornosti okolí. Ženy mají strach z dalšího fyzického násilí, a jsou zde i další důvody, proč se zdráhají informovat příslušné úřady. I přes veškerou surovost mnohdy oběť násilníka často dosud miluje a věří, že se poměry zlepší. Dále je zde víra v posvátnost manželského svazku, která ženám brání odejít od surových manželů nebo manželů, kteří týrají jejich děti. U mnoha žen též hraje svou roli potřeba dětí mít oba rodiče. Další příčinou utajování domácího násilí je strach, že v případě rozchodu by děti chtěly žít se silnějším rodičem - a tím rozhodně není oběť násilí.⁹ Veřejnost totiž často odmítá toto volání o pomoc akceptovat. Myslí si, že tohle se ve vyspělé civilizaci nemůže stát. Není moc častým jevem, že by se přímo oběť násilí sama přihlásila. O to důležitější je osvěta široké veřejnosti, která by měla být k těmto věcem všímavá. Zvláště pak část odborné veřejnosti jako jsou učitelé, sociální pracovníci, lékaři apod. Nemusí se ovšem nutně jednat jen o odbornou veřejnost, mnohdy stačí upozornění a všímavost sousedů, přátel, známých. Velmi často násilí mezi partnery přerůstá i v násilí k dětem.

Tento problém je asi nejzávažnější forma násilí, které se může v rodině vyskytovat. Týrání, popřípadě zneužívání dítěte, byť i pouze v rovině náznaku, je samo o sobě prototypem psychického stresu či nepřiměřené zátěže. Musíme si uvědomit, že možnost obrany dítěte je

⁸ EVERETT, C. EVERETT, S. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, s. 128

velmi mizivá, navíc je těžké se nějak bránit člověku, kterého má dítě jako vzor a miluje ho. Ve světové literatuře je zmiňován syndrom označovaný jako CAN, což jsou iniciály anglického termínu „child abuse and neglect“.¹⁰

Dítě nemusí být pouze týrané nebo zneužívané, stačí, když je „jen“ zanedbávané. Je třeba zdůraznit, že týrání nemusí být jen fyzické, ale může se odehrávat i v rovině duševní. Nebezpečnost týrání a zneužívání je i v tom, že děti si berou příklad ze svých rodičů. A je-li dítě v takovém prostředí delší dobu, je velmi pravděpodobné, že násilí a agrese převezme jako běžnou normu chování, a v budoucnu se jí bude též řídit, a to bez pocitu, že dělá něco špatného.

Vědci rovněž zjistili, že existuje vazba mezi domácím násilím a zneužíváním dětí, a že mezi těmito dvěma způsoby rodinného chování existuje vyšší korelace než mezi jinými faktory. S dětmi je třeba o těchto problémech otevřeně mluvit, u mladších pomohou třeba i kresby, nebo jiná forma hry. Mučivé a nutkavé myšlenky vztahující se k událostem ustoupí a za předpokladu, že dítěti nabídneme upřímné vysvětlení, které mu pomůže alespoň částečně porozumět, bolest, ať už fyzická, nebo psychická, se postupem času zmírní až zcela vymizí.¹¹

Alkohol v rodině

Alkoholismus patří pravděpodobně mezi nejrozšířenější formy návyku. Samozřejmě, že ne každé požívání alkoholických nápojů lze označit jako alkoholismus. O problému alkoholismu hovoříme tehdy, jestliže závislost na alkoholu dosáhne takového stupně, kdy začne škodit jedinci nebo jeho okolí.¹² Je třeba zdůraznit, že člověk se alkoholikem nerodí, ale stává. Alkoholismus v dospělosti vzniká velmi často jako důsledek nepříznivé situace v rodinném životě, kdy jedinec hledá únik před problémy, které přináší život. To ovšem nemusí nutně být pravidlem, někdy je pád do závislosti na alkoholu pokusem o řešení nepříznivé situace v práci, zdravotních problémech atd. Závislost na alkoholu s sebou nese četné a nemalé problémy. Dospělí, kteří začínají zneužívat alkohol, by si měli uvědomit, že nemají zodpovědnost pouze za sebe, ale především za své děti. Je nutné situaci začít řešit, a jestliže problém nejde zvládnout vlastními silami, je nutné vyhledat pomoc odborníka. Jen rodič, který

⁹ SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004 s. 63

¹⁰ MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Portál, 1994 s. 12

¹¹ SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004 s. 72

dokáže tento problém zvládnout, má šanci v budoucnu vychovat správně své děti.

Daleko závažnější situace je u rodičů, kteří jsou závislí na alkoholu dlouhodobě, bez jakékoli snahy situaci řešit, a přesto vychovávají děti. Je prokázáno, že děti které vyrůstají v rodině alkoholika, jsou později samy daleko náchylnější ke vzniku závislosti na alkoholu, a to již v mladším věku. U rodičů, kteří jsou závislí na alkoholu, se zvyšuje riziko pozdějších poruch chování a emočních problémů. Velmi často se stává, že v rodině jedno z dětí přebírá odpovědnost za rodiče, který v této roli selhal, a „zachraňuje rodinu“. „Hrdinovi“ by měli dospěli dovolit vrátit se do dětství. Neměl by se cítit odpovědný za problémy, které mnohdy nechápe a není tudíž ani schopen je řešit. Tento obětní beránek často odvádí pozornost od rodičů tím, že dělá problémy sám. Takovému dítěti je třeba vysvětlit, že alkoholismus není normální, a ukázat mu, že svět má i jinou, vlídnější tvář.¹³ Rodina v níž jeden nebo oba rodiče jsou závislí na alkoholu, se stává de facto dysfunkční, objevuje se sexuální či citové zneužívání, násilí vůči dětem, nebo jsou děti svědky domácího násilí. Pro takovou rodinu je typické zanedbávání materiálních potřeb zejména dětí, vysoká rozvodovost. Zanedbávání má dopad i na psychiku těchto dětí, rodiče na své dítě nemají čas, často jsou pod vlivem alkoholu, nejsou schopni ani ochotni řešit problémy svých dětí, v rodině není souznění, dítě necítí bezpečí a jistotu. Chování rodiče alkoholika je často nepředvídatelné, rodič má tendence k nadměrné přísnosti nebo naopak přílišnému ochranitelství. Dítě si není vědomo, že by dělalo něco špatně, a přesto je trestáno. U dětí, které potřebují pevně daná pravidla a mantinely, se tak v důsledku toho objevují úzkostné stavy, sebevražedné tendence, poruchy chování, zhoršuje se školní prospěch, je vyšší pravděpodobnost zdravotních obtíží dětí v důsledku setrvalého stresu (poruchy příjmu potravy, onemocnění gastrointestinálního traktu apod.).¹⁴

Alkoholismus sebou přináší navíc i další rizika, která zdánlivě nejsou tak podstatná. Výdaje na alkoholické nápoje v rodině průměrného alkoholika hrají mají dominantní postavení, a to nejen vzhledem k jejich absolutní výši, ale také svým postavením v hierarchii výdajů za zboží, služby, nájem poplatky atd. Velmi často ostatní členové domácnosti silně

¹² JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*. Praha: Avicenum, 1990 s. 58

¹³ ODBOR PREVENCE KRIMINALITY MV ČR. *Co by měli vědět lidé, jejichž rodiče jsou nebo byli závislí na alkoholu*. Praha, 2003 Volně dostupné z http://kverek.webpark.cz/problematika/prob_03/235.htm

¹⁴ HOŠEK, J. *Sám proti alkoholu*. Praha: Grada Publishing, 1998, s. 24

strádají i materiálně díky finančnímu zatížení, které sebou nákup alkoholu přináší.¹⁵ Alkohol je velmi často pravým důvodem ztráty zaměstnání a omezeného příjmu v rodinách, kde se vychovávají děti. U rodičů se pak objevují stavy deprese, začínají pít ještě více, a mnohdy si svůj životní neúspěch vybíjejí právě na rodině. Dalším problémem je zvýšené riziko trestné činnosti alkoholika, kdy se snaží získat finance na nákup alkoholu mnohdy krádežemi či loupežnými přepadeními. A špatný vliv takového rodiče na svého potomka je nesporný.

Navíc dítě často nemá u nikoho oporu, nemá se kam schovat, a začne si postupem času vytvářet svůj svět, jako únik před realitou, která je pro ně nesnesitelná. Objevují se u něho první problémy spojené s poruchami chování, později osobnosti. Je třeba si uvědomit, že i takový jedinec bude mít jednou své děti, a vychovávat je bude s velkou pravděpodobností způsobem, jaký viděl sám doma, protože dítě si podvědomě fixuje modely chování podle příkladu rodičů. Mnoho těchto dětí začíná s alkoholem již ve starším školním věku, ať už pro to, že konzumace alkoholu se v rodině bere jako normální, nebo jako únik před problémy, které musí doma snášet.

Lidé závislí na alkoholu často pocházejí z rodin alkoholiků, pití alkoholu neberou jako své selhání, jeho nadměrná konzumace je mnohdy brána jako běžný způsob života, jako něco, co k životu patří. Pomineme-li nežádoucí účinky na zdraví člověka, problém představuje chování takového jedince mimo rodinné prostředí, na pracovišti, na veřejnosti apod.. U těchto lidí lze počátek závislosti vystopovat právě až do jejich dětství, závislost je u nich částečně důsledkem nepříznivého rodinného života, traumatizujících zážitků z dětství a dospívání.

Rodiče závislí na alkoholu nemají zájem ani snahu své dítě kontrolovat a nemohou pro ně být ani autoritou, pokud jde o zvládání problémů s alkoholem. Závislost se u dětí vytvoří daleko snáze, než u dospělých, dětský organismus nedokáže alkohol odbourávat tak snadno jako dospělý jedinec. Mladí lidé jsou tak často závislí už před dosažením plnoletosti.

Dalším faktorem, který hraje neméně důležitou roli, jsou party, kde se bere pití alkoholu jako něco „hrdinského“. Mladistvý se snaží pitím řešit nudu, kompenzovat nízké sebevědomí, a celkové sebehodnocení, minimalizuje tím elativní a maximalizuje pozitivní zkušenosti. Rodiče nejsou ochotni a často ani schopni zajímat se, jak a s kým tráví jejich dítě svůj volný čas. V partě mají tito mladiství často pocit sounáležitosti, mají v ní oporu, kterou v rodině nenachází.

¹⁵ Tamtéž

Alkoholismus rodičů je tedy prokazatelně rizikovým faktorem, pokud jde o vznik závislosti u dětí, a to jak přímo, tím, že dítěti poskytuje nevhodný model chování, tak i nepřímo, protože rodiče závislí na alkoholu se nedokážou výchově dítěte plnohodnotně věnovat.

Někdy se už u mladistvých v souvislosti alkoholismem objevují i první prohřešky proti zákonu, mladistvý si obstarává peníze na alkohol trestnou činností. Jindy to jsou zase prohřešky proti zákonu v opilství, kdy je jedinec poháněn k takovému jednání celou skupinou, zpravidla se jedná o výtržnosti, rvačky apod.

Jedním z dalších problémů je dlouhodobá konzumace alkoholu u žen v průběhu těhotenství. Je zde velká pravděpodobnost ohrožení plodu a následných zdravotních problémů dítěte. Jak jsem již zmínil výše, jsou první tři měsíce prenatálního vývoje klíčové, v tomto období se formují tělesné orgány a organismus embrya je maximálně vnímavý k látkám s teratogenním účinkem. Matka, která konzumuje v těhotenství alkohol, své dítě vědomě vystavuje ohrožení.

Ženy, které jsou závislé na alkoholu, je podstatně méně než závislých mužů. Ovšem jejich závislost na alkoholu je pro rodinu o mnoho závažnějším elementem než u mužů. Především trvale a bezprostředně narušuje obrannou rodinnou strukturu. Manžel nemůže vytvořit produktivní, a tím i potřebnou koalici s dětmi. Je většinou i nemožné, aby se s nimi odstěhoval do jiného bytu a manželku ponechal v bytě stávajícím.

Jedním z velkých problémů je, že i po případném rozvodu není situace často vyřešena. Díky špatné bytové situaci není možné bývalého partnera opustit plně, a dítě vyrůstá stále ve stejném prostředí.

Pomocí rodinám, které řeší problém alkoholismu, není jednoduché. Alkohol se dnes vyskytuje v hojné míře v celé společnosti, a jestliže je někdo často opilý, mnozí lidé to už ani nevnímají jako problém. Vystačí se slovy „ten si rád dá“. Ale měli bychom se na tento problém dívat komplexněji, snažit se vidět všechny problémy, které sebou alkohol v rodině přináší. Bohužel, není jednoduché alkoholismus léčit, rovněž jako není jednoduché říci, co je pro dítě lepší, jestli má dítě vyrůstat v rodině alkoholika nebo v náhradní péči. Záleží na mnoha okolnostech. Na tom, jak moc rodina strádá, jak často rodič pije, v jakém množství, jak se chová po požití alkoholu, jestli pije jeden rodič, nebo oba, a v neposlední řadě na vztahu rodiče a dítěte. Ale jedno lze říci s naprostou jistotou. Okolí by k těmto problémům mělo být

všímavé, a jestliže někdo ze sousedů, přátel nebo známých postřehne takovýto problém ve svém okolí, neměl by ho přezírat. Nahlášení takovéhoho problému by nemělo být vnímáno jako udávání úřadům, ale jako pomoc dítěti a celé rodině.

Alkoholismus, ať už jej chápeme jako problém konkrétní rodiny, nebo celé společnosti, můžeme konstatovat, že tato závislost hraje významnou roli v otázce příčiny vzniku trestné činnosti mladistvých a je nutno dále se zabývat postupy řešení této problematiky.¹⁶

Drogy v rodině

U užívání drog je situace ještě závažnější. Krom všech zmiňovaných důvodů, které již byly popsány u alkoholových látek, je třeba v případě toxikomanie zdůraznit obrovské riziko infekčních onemocnění, které je nejvyšší, když jsou omamné látky aplikovány intravenózně. Velmi nebezpečné je, když jsou drogy volně dostupné dětem. Chování rodičů po požití omamné látky je nevyzpytatelné, a může děti ohrožovat, zejména u látek, které vzbuzují agresivitu. Jestliže rodiče užívají drogy, finanční zátěž je pro rodinu několikanásobně větší než u alkoholu, a zdravotní a psychické problémy závažnější.

V minulosti se užívání drog týkalo především dospělých. Alarmující je, jak se v dnešní době posouvá věková hranice uživatelů drog. Drogy se objevují již na základních školách. V případě zjištění, že dítě užívá drogy platí jedno základní pravidlo, a to je: nejednat ukvapeně. Snažit se před řešením celé události nejdříve uklidnit a vše si po té rozmyslet. Po té je vhodné navštívit odborníka a s ním probrat konkrétní kroky, jak celou událost řešit.¹⁷ Problém užívání drog mladistvými může být rozpoznán z určitých signálů. Ty nejčastěji se dělí do dvou základních skupin. Těmi jsou sociální faktory a psychologické faktory. Mezi sociální faktory patří především problémy spočívající ve vlivu rodičů, kamarádů, sourozenců užívajících drogy, a ve vlivu různých situací způsobených neutěšenými rodinnými vztahy. U psychologických faktorů jde především o nízké sebeocnění, malá sebedůvěra a asertivita, zvýšená potřeba společenského ocenění ze strany vrstevníků, vysoký stupeň úzkosti a tendence k impulzivnímu a vzpurnému chování.¹⁸ Užívání drog mladistvými může mít

¹⁶ HELLER, J. PECINOVSKÁ, O. a kolektiv. *Závislost známá a neznámá*. Praha: Grada Publishing, 1996, s. 78

¹⁷ HAJNÝ, M. KLOUČEK, E. STUHLÍK, M. *Drogový problém versus rodina*. Praha: Votobia, 1999, s. 42

¹⁸ MARTIN, M. WALTMANOVÁ–GRENWOODOVÁ, C. *Jak řešit problémy dětí se školou*. Praha Portál, 1997, s. 53

několik příčin. Mohou to být problémy v rodině či ve škole, kdy mladistvý užitím drogy snižuje napětí a vyhýbá se konfrontaci se svými problémy, Závislost na drogách může ale vzniknout i z opačné příčiny, když mladý člověk nedokáže aktivně trávit svůj volný čas, rodina mu poskytuje nadstandardní materiální zabezpečení a drogová závislost vzniká v podstatě z nudy. Část mladých toxikomanů se do závislosti dostane ze zvědavosti. Bohužel k rozvoji toxikomanie napomáhá i fakt, že drogy jsou ve společnosti relativně lehce dostupné, jejich cena se stále snižuje. Společnost sice obecně toxikomanii odsuzuje, ale i přes to drogy užívá stále více lidí.

Nejde jen o drogy samotné. Počátky lze opět vysledovat již v dětství. Věda jde stále rychleji kupředu, v televizi běží reklamy na léky, které zaručeně pomáhají, lidé jsou netrpěliví, vyžadují rychlé výsledky za každou cenu. Výborným příkladem může být prostředí profesionálního sportu. V posilovnách se užívají zakázané podpůrné látky, jejich uživateli jsou často už patnáctiletí mladiství. Společnost svým způsobem nabádá k užívání léků. Vitamíny v podobě kapslí jsou již běžnou součástí života. Tyto léky či třeba jen vitamíny samozřejmě škodlivé nejsou, ale ukazují dětem rychlou pomoc, bez vynaložení vůle, bez nutnosti čekat, až vše proběhne přirozenou cestou.¹⁹ Zprávy ze školských zařízení poukazují na neujasněnost postupů a mnohdy až bezradnost, jak se s tímto fenoménem vypořádat. Dokládají rovněž, že toho o světě dětí užívajících drogy mnoho nevíme.

Většina dětí začíná s experimentovat nejprve lehčími drogami. Dokonce jsou již zdokumentovány případy, kdy čichání lepidla zkoušeli žáci prvního stupně základní školy. Mnohdy se žáci srocují v partách, které mají až dvacet členů a ke společné zábavě mnozí z nich používají i drogu. Děti a mladí lidé si takto zajišťují své místo v partě, řeší drogu problém nudy, nebo utíkají před situacemi, které jsou pro ně stresující. Ještě závažnější situace je na středních školách.

Dle výzkumného týmu P. Kuchaře, který vedl výzkum v krajských městech v devadesátých letech, se zjistilo, že více než třetina žáků má zkušenosti s drogou, a 13,4 % drogu opakovaně užívá.²⁰

Problémem je též informovanost pedagogů. Na každé základní škole je vyčleněn minimálně jeden pracovník, který sleduje drogovou problematiku u žáků. Ale z vlastní praxe

¹⁹ GOODYER, P. *Drogy a teenageři*. Praha: Portál, 2001, s. 27

²⁰ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Livingstone, 1997, s. 244

vím, že ani tito pedagogové nejsou řádně vyškoleni, a chybí jim praktické zkušenosti k tomu, aby mohli včas a účinně reagovat. Důležitou součástí drogové prevence je také úzká spolupráce rodičů se školami, neboť každá snaha vyvíjená jen z jedné strany je daleko méně účinná. Dalším faktorem drogové prevence jsou přednášky na školách, které jsou vedeny často zástupci různých neziskových organizací (Drop In, Teen Challenge).

Jak jsem uvedl už dříve, existuje více příčin, proč mladí lidé začínají s drogou. Vyjdeme-li opět z průzkumu P. Kuchaře a jeho týmu, pak můžeme konstatovat, že 52 % mladistvých začíná užívat drogu jako únik před problémy, což je velmi alarmující údaj. A 37 % dotázaných respondentů uvedlo jako důvod zvědavost.

Drogy nealkoholového původu jsou velmi nebezpečné i z hlediska narůstání kriminality. Trestnou činnost páchanou v souvislosti s nealkoholovými drogami lze rozdělit do dvou základních skupin: na trestnou činnost páchanou s cílem získat návykovou drogu a trestnou činnost páchanou po jejím požití. I když se cena drog stále snižuje, znamenají drogy pro uživatele velkou finanční zátěž, a u závislého člověka je získání drogy bezodkladnou prioritou. Částka, kterou závislý člověk potřebuje k zajištění drogy, přesahuje často výši jeho příjmů, zvláště pokud se jedná o nezaměstnaného člověka. U dětí a mladistvých je situace o to komplikovanější, že zpravidla nemají žádný příjem, nebo je jejich příjem nesrovnatelně nižší než u dospělých. Peníze na drogy si potom zákonitě musí sehnat krádežemi, v mnohých případech i loupežnými přepadeními a prostitucí. A vzniká začarovaný kruh, ze kterého je jen velmi těžké uniknout.

Prevence užívání drog není jednoduchá. Asi nejdůležitějším faktorem je harmonie v rodině, dobré rodinné zázemí, kdy jsou rodiče svým dětem vzorem. Rodiče by měli dítěti pomáhat při utváření pozitivní představy o sobě samém, takové děti ve většině případů nemají důvod se uchýlovat k drogám. Měli by se též zajímat o to, jakým způsobem jejich potomek tráví volný čas a s kým. Velkým plusem jsou koníčky a může se jednat o sport nebo jinou zájmovou aktivitu, aby se děti nenudily a dokázaly si samy vhodně organizovat svůj volný čas. O drogách by rodiče měli se svými dětmi diskutovat, sehnat všude dostupnou literaturu, dítě by si mělo udělat vlastní názor na drogy, který bude pramenit z informovanosti. Rozhodně by drogy neměly být tabu, o kterém se doma nemluví. Důležité je, aby se dítě naučilo čelit tlaku vrstevníků, a dokázalo říci ne. Rodiče by se měli seznámit s varovnými signály, které se objevují, jestliže člověk začne užívat drogy.

Záměrně jsem do této kapitoly o drogách v rodině vložil i problém s drogami na základních a středních školách, neboť si myslím, že se obě tyto roviny velmi úzce prolínají. Jak jsem již uvedl, při prevenci drogové závislosti je nutná spolupráce všech, kdo se podílejí na výchově dítěte, tedy zejména aktivní spolupráce rodiny a školy.

2.1.2.2 Vliv okolního prostředí

Okolní prostředí je neoddělitelnou součástí života jedince, a významně se podílí na formování jeho chování a prožívání. Tedy toho co dělá, jak se projevuje, co cítí... I zde se nacházejí lidé, které jdou při výchově jedince příkladem, někdy vědomě, jindy nevědomě, svým chováním, postoji, názory.

Asi nejsilnějším činitelem, co se týče chování a prožívání jedince, je vrstevnická skupina a kamarádi. Důležitost vrstevnické skupiny a potřeby se sdružovat roste s věkem, a nejsilnější je na počátku dospívání. Projevuje se touhou utvářet kamarádské vztahy, tendencí účastnit se na společném životě mimo rámec rodiny. Vliv těchto skupin může mít jak pozitivní, tak negativní následky. Pro některé jedince jsou vrstevnické skupiny a subkultury natolik atraktivní, že jim dokáží podřídit své jednání a chování. Zvláště silnou roli tyto skupiny hrají v období dospívání, kdy člověk hledá své vlastní já, a takováto skupina může být prostředkem v tomto hledání. Její vliv může být v některých případech natolik silný, že zastíní všechny ostatní skupiny, dokonce včetně původní rodiny. Z tohoto důvodu je důležité, aby se rodina zajímala o to, s kým se jejich děti stýkají, a za jakým účelem. Ovšem je potřeba zdůraznit, že tak musí činit nenásilnou formou. Pokud zjistí, že jejich potomek tíhne ke špatné společnosti, prvním krokem je říci mu, že s tím rodina nesouhlasí a pokusit se mu vysvětlit důvody svého uvažování. Další věcí, kterou je možno učinit, je zvážit, jak svému dítěti najít jinou vhodnou vrstevnickou skupinu a probudit v něm zájem o vhodnou činnost.²¹ Někdy situace není jednoduchá. Záleží hodně na vztahu rodiny a dítěte, a dále nakolik je skupina pro dítě atraktivní. Tato atraktivita zahrnuje více faktorů, které se mohou uplatňovat různým způsobem, podle toho, o jakou skupinu se jedná, jak na ni danému jedinci záleží a jak plní jeho očekávání, jak je touto skupinou přijímán a oceňován, jaké hodnoty a cíle tato skupina sleduje a jakou má společenskou prestiž.²² Nelze se spoléhat na to, že časem zájem dítěte o

²¹ NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s.77

²² TAXOVÁ, J. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství n. p.

partu opadne. Kriminologie a kriminalisté zdůrazňují, že kriminalita mládeže je páchána skoro vždy v partách čili v neformálních vrstevnických skupinách. Tyto neformální vrstevnické skupiny se ve většině případů vytváří ze skupin formálních. Nejvíce ohrožení vlivem těchto part jsou mladí lidé z dysfunkčních rodin. Tyto mladí lidé doma necítí podporu a zázemí, což jim parta může poskytnout. Na tyto lidi má vůdce party velký vliv, a také ho často dokáže plně využít. Ne všechny party jsou kriminálně orientované, často je spojuje například vztah ke sportu, společné koníčky a záliby. Ale v případě, že taková parta vyznává asociální nebo dokonce kriminální chování, nastává problém. I v případě, že je parta orientovaná na kriminální činnost, je to sice závažné, ale situace je stále ještě řešitelná. Z party člověk může, i když ne bez naprostých problémů, vystoupit, hrozí mu ve většině případů pouze následky za vlastní trestnou činnost. To se ale nedá již říci o gangu. Ten je velmi přísně organizovaný. Páchá závažnou trestnou činnost, je zde přesně stanovena hierarchie, adepti jsou pečlivě vybírání, často je vstupním rituálem zločin, nedodržení příkazu gangu je velmi brutálně trestáno. Je velmi obtížné se z gangu dostat, jedinec je často vydírán, hrozí mu nebo jeho rodině fyzická likvidace. I v případě, že se mu podaří se z gangu dostat, nese často následky dále, někdy i celý život.

U kriminálních part většinou platí, že počátky jsou velmi jednoduché, a dávají jedinci pocit sounáležitosti a kamarádství, vše se zdá být snadné a jedinec vše ohledně party vidí v „růžových brýlích“. Postupem času si ale členství v těchto partách začíná vybírat svou daň. Jedinec mnohdy dělá věci, s nimiž už ne zcela souhlasí. I když si zpětně uvědomí, co vše během členství v partě napáchal a jaké mají tyto činy dopad, mnohdy už je složité se vymanit z vleku skupiny.

Výchova na základních školách

Příchodem na základní školu ztrácí každé dítě své výlučné postavení, které mělo do té doby v rodině. Vyučování není jen předávání informací, slouží i jako příprava pro budoucí život. Zahrnuje též sociální komunikaci, únavu, volní úsilí, řešení konfliktů, je spojeno s mnoha emocemi, prvními zdary či nezdary, vyrovnáváním se se stresem.²³ Navíc žáci tráví ve škole spoustu svého času, škola se stává na dlouhou dobu pravidelnou součástí jejich života.

Zvláště výrazně tato situace zasahuje do života dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu. Pro mnoho dětí je to první životní etapa, kdy se musí nuceně podrobit určitým návykům, jako je vstávání, pevná doba vyučování. Navíc škola se k dětem staví jako k jednomu z mnoha, a vyžaduje kázeň a přizpůsobení se.²⁴ Škola je velmi složitý organismus, a zdaleka neslouží pouze k předávání informací nutných pro život. Musíme si uvědomit, že pro mnoho žáků je to období prvních životních zkoušek, kdy je porovnáván s ostatními žáky nebo s klasifikačním řádem, a to veřejně. Dalším aspektem, který se hodnotí, je chování žáka. Do toho na dítě působí stres, jak obstojí mezi ostatními žáky v kolektivu. Děti si ve třídě začínají záhy vytvářet svou vlastní subkulturu, a to vědomě či podvědomě. Tyto subkultury se vyznačují zvláštním jazykem, zvyklostmi a rituály, na něž by měl být každý učitel s mírným odstupem napojen, a seskupují se dle vyznávaných zájmů, povahových vlastností, morálních zásad. V některých případech mohou být bohužel tyto podskupiny zárodkem asociálních part, a to už u dětí na prvním stupni základní školy. Zde by měl být pedagog na pozoru, neboť svým neangažovaným přístupem může pozdějšímu rozšiřování takové skupiny ještě napomoci. Segregace málo nadaných, a tím pádem rizikovějších dětí může mít i nenápadnou podobu v podobě poznámek utroušených během vyučování, přehlížení iniciativ dítěte, „alergických reakcí“ na prohršky proti kázni či na neznalost učiva.

Je zřejmé, že mezi žáky jsou značné rozdíly. Vyučování se aktivně a komunikačně účastní pouze část žáků, další část žáků se sice hodiny fyzicky účastní, ale aktivně se na vyučování nepodílí. Je velmi pravděpodobné, že mezi neparticipujícími žáky jsou ti, u kterých je vyšší pravděpodobnost sociálního selhání. A právě z těchto žáků se v budoucnu mohou rekrutovat první členové asociálních part. Proti tomuto vývoji některých žáků se škola musí jednoznačně postavit. Je velmi důležité tyto události neprodleně řešit. Tím jak se k tomu škola postaví jako celek, způsob vyšetřování, sankce, které následují, tím dává významnou zprávu všem studentům, jak škola dbá důstojnosti jedince. Jasně tím nastavuje „pravidla hry“, která musí platit, a dále do jaké míry musí být opravdu dodržována a jaké postupy čekají na toho, kdo je poruší.

Šikana na školách

²³ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 171

²⁴ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 79

Jedná se o velmi citlivý problém, neboť není jednoduché určit přesnou hranici, co už šikanování je, a co ještě není. Šikana se velmi problematicky odhaluje a dokazuje. Oběti se většinou bojí celou událost nahlásit, ať již z obavy z případné msty agresora, nebo nepříznivého hodnocení ze strany spolužáků, kdy dítě má strach, že dostane nálepkou donašeče, též se těžko oběti přiznává, že ji někdo nemá rád, svou roli zde může hrát i falešné kamarádství.²⁵ Strach se navíc týká i svědků šikany, kteří rovněž často z obavy před pomstou raději mlčí. Proto je u šikany velmi důležitá její prevence. Žáci by měli být informováni, co to šikana je, jaké jsou její hranice a stadia. Že je nutné být k těmto věcem všímavý a nepředstírat, že se mě událost netýká. Právě žáci mají daleko více příležitostí tento nešvar ve škole pozorovat a být jeho svědkem. Proto je velmi důležité, aby měl učitel s žáky vřelý vztah, vztah založený na vzájemné důvěře a otevřené komunikaci. Žáci by se neměli obávat za pedagoga přijít, a sdělit mu, že se stali svědky nebo oběťmi šikany. Další důležitou složkou při prevenci a potlačování šikany je postoj vedení školy k takovýmto případům. Je nutné dát jasně najevo, že tento problém nebude tolerován ani v nejmenší míře, a bude mimořádně přísně trestán. Vedení školy by při zjištění těchto případů mělo spolupracovat s policií a pedagogickými specialisty. Největší chybou je řešit událost domluvou, a myslet si, že tím je celá záležitost vyřešena. Většinou totiž agrese stále pokračuje a to v brutálnější a navíc skrytější formě. Důležitá je aktivní spolupráce školy s rodinou. Rodinné zázemí může mnoho napovědět, ať už o agresorovi, či oběti. V případě agresora by se měla škola dohodnout s rodiči, jak celou událost řešit. V případě podezření na nedostatečnou a zanedbávanou výchovu, ze které pramení agresivita jedince, by se měla škola vedle nezbytných opatření a uvědomění v případě nutnosti obrátit na policii a též na orgány péče o děti.

Problémy s poruchami chování

Dalším problémem, který hraje důležitou roli při výchově i vyučování, jsou děti trpící poruchami chování. Těchto poruch je velmi mnoho, a nemá smysl je vyčerpávajícím způsobem vyjmenovávat. Ale všechny mají jeden společný znak. A tím je nezbytný citlivý a promyšlený přístup pedagoga k tomuto problému. Učitel by měl především spolupracovat s rodinou a konzultovat společný postup, zjistit si co nejvíce informací o žákovi. Jenom tak se

²⁵ BENDL, M. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003, s. 76

dá předejít možnému špatnému začátku, který by celou situaci ještě daleko více zkomplikoval. Dobrý vztah s rodiči žáka je více než důležitý. Vazba musí fungovat i opačně, rodiče žáka s poruchou chování by měli být informováni o výchovných postupech učitele. Pomoci mohou i ostatní členové učitelského sboru, popř. výchovní poradci nebo školní psychologové, pokud jsou na škole k dispozici, a usnadnit tak komunikaci mezi rodinou žáka a školou.²⁶

Vliv uvěznění na mladistvého

Umístění ve vězení je pro každého člověka drastická změna. Zvláště pro jedince, který se ve výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu vazby nachází poprvé. Situace je ještě závažnější, jestliže se jedná o mladistvého. Jejich psychický vývoj ještě není ukončen a každý negativní zásah do jejich života se může stát osudným. Na druhé straně je třeba říci, že právě problémy s mladistvými jsou pro vězeňskou službu ty nejtěžší. Mladiství jsou často emocionálně nezralí, dříve jednají, a pak teprve domýšlí následky svých činů. Jsou impulzivnější a nemají daleko k agresivitě. Například ve věznici Všehrdy byly hodnoceny případy konfliktů a vzájemných napadení. Kuriózně mladistvých je několikanásobně méně než dospělých pachatelů trestných činů. Ale podíl konfliktů je 70 procent ve prospěch mladistvých oproti 30 procentům u dospělých.²⁷ V prostředí věznice je vysoce centralizovaný režim v podstatě s vojenským řízením. Takovéto umístění ve vězení může vyvolat vážné psychické změny. Mladistvý, který je zde umístěn, přijde o většinu vlivů, které potřebuje ke svému dozrání a začlenění do společnosti. Je vystaven mnoha vlivům, které mohou naopak jeho osobnost deformovat.²⁸ Z psychologického hlediska je jedno, zda se nachází ve vazbě nebo ve výkonu trestu. Ve vazbě je situace pro jedince paradoxně ještě náročnější. I když se na něj dívá jako na nevinného, je na své svobodě více omezen než ve výkonu trestu. Ve vazbě nemůže pracovat, je umístěn na cele bez možnosti většího prostranství, vycházky má pouze hodinu denně, a možnost aktivit je ve srovnání s výkonem trestu také více omezena. Dodržování přísného režimu, na který ve většině případů nebyl zvyklý, nebezpečí šikany ze strany spoluvězňů, nebezpečí nuceného homosexuálního chování, toto vše může ještě více narušit jeho zdravý vývoj. Situace je o to komplikovanější, že z kapacitních důvodů nemůže

²⁶ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001, s. 143, 149

²⁷ BAJCURA, L. *Všichni mladiství nejsou beránci*. České vězeňství, ročník 14, číslo 2/2006

²⁸ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 165

být mnohdy jedinec ideálně zařazen mezi vězněné, s kterými by si rozuměl a kteří by na něho mohli mít pozitivní vliv. Vězeňská služba sice dělá maximum, ale do ideálního stavu má situace daleko. Navíc je zde často propast mezi dozorcí a vězni. Málokdo z vězněných osob se cítí vinen a přizná svou chybu, vězeňská subkultura to v podstatě ani nedovoluje. Často se ještě prohlubuje propast mezi normálního životem a vězeňským prostředím. Naopak zde začíná fungovat solidarita s ostatními vězni, maximální distance od dozorců jen posiluje nepřátelské pocity vůči „nespravedlivé“ a tvrdě trestající společnosti. Nenávist vůči policii a státním orgánům je běžným jevem. Vězni přebírají normy a hodnoty, které nemohou vést k plnohodnotnému životu na svobodě. Časem se většina vězňů začne adaptovat na vězeňské prostředí. Prizonizace s sebou nese ztrátu vlastní iniciativy, preferování cesty nejmenšího odporu, přizpůsobování se vězeňskému prostředí, které se u většiny vězňů stále zlepšuje, zatímco adaptabilita na civilní život mimo vězení klesá. Krom toho jsou ve věznici zločiny probírány vězněnými osobami, velmi často i obdivovány. V řadě případů se v takto závadovém prostředí připravují nové zločiny a možná příští spolupráce se spolubydlícími na cele. Vězení nevede tedy paradoxně k respektování autorit, ale právě naopak k pohrdání jimi a mnohdy až k nenávisti. Před čtvrt stoletím provedl psycholog Philips Zimbardo pokus, který je asi nejznámější ze všech psychologických pokusů v dějinách. Alarmující jsou závěry tohoto pokusu. Ve zprávě se píše, že věznění dokáže změnit lidský charakter. "Věznice jsou místa, která oslabují humanitu, ničí ušlechtilost lidské povahy, vykřesávají z mezilidských vztahů to nejhorší," říká v závěru svého pokusu autor projektu.²⁹ A co je nejvíce závažné, že všechny tyto jmenované problémy negativně působí i na psychiku personálu věznice.

Vězeňská služba se snaží všechny tyto nepříznivé aspekty maximálně eliminovat. Justice se snaží pokud možno rozhodovat o alternativních trestech, které ještě umožňují život na svobodě a nesetkání se s vězeňským prostředím. Uvěznění je až tím nejposlednějším řešením. Fungují různé kursy, není dnes už ani takovým problémem získat ve vězení výuční list, vytvářejí se programy zacházení, na kterých pracuje celá řada specialistů, zakládají se zájmové kroužky, pořádají se přednášky, je možná návštěva duchovní služby, půjčují se knihy, z mladistvými pracují pedagogové, sociální pracovníci, psycholog. Ale bohužel je zřejmé, že mnohdy ani nejlepší péče a snaha nevede vždy k záchraně člověka, který často neměl kvalitní dětství, trpí mnohdy poruchou osobnosti, má sklony k impulzivnímu jednání, jeho inteligence

²⁹ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 169

je často nedostačující.

2.2 VÝSLEDEK NEGATIVNÍHO PŮSOBNÍ BIOLOGICKÝCH A PSYCHOSOCIÁLNÍCH FAKTORŮ

2. 2. 1 Poruchy chování

Poruchy chování jsou odchylky v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování odpovídající jeho věku nebo úrovni jeho rozumových schopností.

Nejčastější příčinou porušení normálního vývoje osobnosti bývá porušení bezpečné vazby dítěte k matce v prvním období jeho života (přibližně do jednoho roku). Dítě od narození rozlišuje a vnímá, co se kolem něho děje, a vše si ukládá do dlouhodobé paměti – do podvědomí. Normální citová vazba k matce znamená vznik vnitřního pocitu, že svět je spíše bezpečné a zajímavé místo. Patologická vazba znamená pocit, že svět je místo nebezpečné a chaotické, kde je nutno být trvale ve střehu. Na tuto vazbu odpovídají děti buď trvalou útočností, nebo stažením se do sebe. Tato poškození mohou vzniknout i během života jako odpověď na zneužívání, týrání, šikanu, drogy, vliv sekty atd. O poruchách chování hovoříme především v dětství, kdy osobnost ještě není natolik vyvinuta, aby bylo možno hovořit o poruše osobnosti. O poruše se uvažuje, jakmile se vyskytuje alespoň 5 následujících znaků po dobu delší 6 měsíců: děti jsou nápadně náladové, často se hádají s dospělými, neposlušují, často odmítají plnit základní povinnosti, nezřídka dělají věci, o nichž vědí, že jiným dětem nebo lidem vadí, dokazují, že za jejich chyby může někdo jiný, jsou zlostné, mrzuté, mstivé, zlomyslné, nevraživé a sprosté.³⁰

Poruchy chování jsou odchylky v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování odpovídající jeho věku nebo úrovni jeho rozumových schopností. U dítěte s poruchou chování pozorujeme asociální projevy. Dítě může být agresivní k lidem i ke zvířatům, může ničit majetek, krást, podvádět a porušovat pravidla.³¹ Jestliže se porucha objevuje v mírné formě, nebudou ostatní příliš poškozeni. Ve vážných případech však dítě řadou asociálních projevů způsobí svému okolí značnou újmu. Tyto poruchy se objevují

³⁰ KOUKOLÍK, F. DRŤILOVÁ, J. *Jak to vůbec mohou dělat?* Volně dostupné z WWW.UCITELSKELISTY.CZ/Učitelske listy/Ar...

daleko častěji u chlapců než u dívek. Chlapci s touto poruchou bývají navíc o dost agresivnější než dívky. Porucha se může projevit již kolem pátého rok života, ovšem daleko častěji se s ní setkáváme ve vyšším dětském věku, nebo na začátku puberty. Po šestnáctém roce se většinou porucha neobjevuje. Dalším problémem je, že porucha, která se objevila u dítěte, se s vyšším věkem stává většinou závažnější, přichází často první případy krádeží a není výjimkou ani násilí.

Každý rodič by měl vychovávat své dítě s nejlepším svědomím a vědomím, které bude směřovat dítě k žádoucímu chování. A za to očekává, že se jeho dítě bude uznávat společensky přijaté normy, a nejen to, ještě důležitější je, aby se dítě dle těchto norem chovalo a řídilo se jimi. Zpočátku tato fáze probíhá formou dozoru a kontroly, kdy je dítě usměrňováno rodiči. V pozdějším věku si toto chování dítě začne regulovat samo, i když není kontrolováno.

Schopnost dodržovat normy je spojena s rozvojem psychických funkcí a sociálně interaktivních dovedností. K tomu je třeba, aby bylo dítě natolik rozumově vyspělé, že bude schopné chápat význam a podstatu pravidel chování. Musí umět odložit aktuální uspokojení nebo se ho zcela vzdát, pokud by to bylo vzhledem k situaci nevhodné.³² O poruše chování se dá mluvit pouze v případě, že jedinec podstatu těchto norem chápe, ale neřídí se jimi a nedokáže je akceptovat.

Příčiny vzniku

Příčiny vzniku poruchového chování jsou multifaktoriální. Podílejí se na nich jak biologické faktory, tak sociální, genetické dispozice, biologické dispozice, úroveň inteligence, dále vlivy sociálního prostředí.

Projevy

Porucha se nejčastěji projeví neadekvátním chováním vůči jiným lidem. Jedinec nedokáže navázat a udržet přijatelné sociální vztahy. Tito jedinci jsou nadměrně zaměřeni na sebe a na uspokojování vlastních potřeb bez ohledu na to, jaké problémy přináší jejich chování okolí, ve kterém se jedinec pohybuje. Nejsou schopni citových vztahů a vazeb, nedokáží se vcítit, postrádají tedy schopnost empatie. Vztah s jinou bytostí má pro ně význam pouze z hlediska osobního profitu z prožitku. Bohužel za své chování nepocítují vinu, neboť jejich

³¹ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001, s. 63

³² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 779, 780

svědomí není dostatečně rozvinuto. Poruchy chování v dětském věku mohou mít přechodný charakter, ale mnohdy to jsou první známky rozvíjející se poruchy osobnosti.³³

Typy poruch chování

Poruch je velké množství a různá období dítěte mohou přinášet různé změny poruch chování, které se mohou vzájemně prolínat. Mezi nejčastější patří lhaní, záškoláctví, útky a toulání, krádeže. Nejzávažnější poruchami chování jsou agresivní poruchy chování, mezi které patří například šikana, problém, který je velmi rozšířen především na základních školách, ale například také v diagnostických ústavech, dětských domovech apod.

Problémů souvisejících s poruchami chování je celá řada. Navíc většina poruch se nedá léčit medikamentózně. Je nutná spolupráce více složek, podílejících se na výchově. To samozřejmě předpokládá rodinu, která výchovu dítěte nezanedbává. Je nutná spolupráce rodin se školou a vhodné pedagogické působení. Asi největší chybou může být tendence ke značkování jedince s problémy chování. Je třeba, aby jedinec cítil podporu okolí, které na něj působí. Většina těchto poruch se objeví právě v průběhu studia na základní škole. S tím přímo souvisí budoucí nedostatečné vzdělání, špatná ekonomická situace a od ní je již jen krůček k trestné činnosti. Mnohdy jsou tyto děti společností odvrhovány, dává se jim punc asociála a ztrácejí pak motivaci se zlepšit, prosadit a žít normálním životem.

2. 2. 2 Poruchy osobnosti

Každý člověk i společnost má své vzorce chování, které se uplatňuje stereotypně jako reakce na určité podněty. Tyto vzorce nastavila společnost s přihlédnutím k jejím potřebám. Nazýváme je sociokulturní normy. Jestliže jedinec tyto normy trvale porušuje, jeho chování je těžko ovlivnitelné, můžeme mluvit o poruše osobnosti. Tato porucha se projevuje nadměrnými odchylkami v oblasti chování, prožívání a uvažování. Dle odborné literatury touto poruchou trpí 5 – 13 % populace. Příčina vzniku takové poruchy není jednoznačně určena. Uplatňují se zde faktory biologické i psychosociální, které působí ve vzájemné interakci.³⁴ Geny se přenášejí z rodiče na potomka. Na druhé straně i člověku narozenému s tou nejpříznivější soustavou genů se může stát, že bude v budoucnu trpět nějakou poruchou osobnosti, jestliže

³³ Tamtéž

³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. TUL, 2003, s. 45

selže výchova. Nakolik člověka ovlivňují geny a na kolik výchova, se nedá exaktně stanovit. Jisté je, že u člověka, který si nese velké zatížení v podobě záporných genů, způsobujících poruchu osobnosti, se dá předpokládat, že nepomůže ani nejlepší výchova v rodině. Poruchy osobnosti přetrvávají s různými výkyvy celý život. Problémem poruchy osobnosti je skutečnost, že lidé trpící poruchou často nevidí problém u sebe, ale u druhých osob, případně u celé společnosti. Poruchu osobnosti lze diagnostikovat až ve starším školním věku, nejdříve kolem 12 roku života jedince. Velmi často poruchám osobnosti předcházejí poruchy chování, které jsou mnohdy prvními signály poruchy osobnosti. A naopak porucha osobnosti může předcházet jiným psychickým poruchám, nebo se vyskytovat současně s nimi. Při poruše osobnosti netrpí pouze její nositel, ale zpravidla i okolí.³⁵

Lidé s poruchou osobnosti při frustraci mohou snadno podlehnout závislosti na návykových látkách. Tím se situace může velmi zkomplikovat. Děti, které začnou na základní škole užívat drogy, často trpí poruchami chování či ve vyšším školním věku poruchou osobnosti. Z hlediska nebezpečnosti pro společnost jsou nejvýznamnější tzv. sociopatické poruchy osobnosti, které mají společný znak, a to problémy se vztahem ke společnosti a k jejím normám. Patří sem především disociální porucha osobnosti, která se projevuje hlavně bezohledností a neschopností ovládat své jednání dle platných norem. A dále impulzivní typ emočně nestabilní osobnosti, která se projevuje především výbušností, emoční nestálostí, tendencí jednat impulzivně, bez uvážení možných následků.³⁶

Léčba těchto poruch probíhá především formou terapie. Volena je především ambulantní forma, ústavní přichází v úvahu pouze tehdy, je-li jedinec nebezpečný sám sobě nebo okolí, přičemž platí, že ochota pacienta se léčit nejvíce ovlivňuje průběh a prognózu jeho poruchy do budoucna. Jestliže je porucha zjištěna již na základní škole, je nutná spolupráce rodiny i školy. Tím se velmi zvyšuje šance na příznivou prognózu u léčení případné pozdější poruchy osobnosti.

³⁵ PRÁŠKO, J. a kolektiv. *Poruchy osobnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 19

³⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. TUL, 2003, s. 56

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zmapování důvodů, kvůli kterým mladiství páchají trestnou činností. Je zde zmapována především oblast rodiny a vlivu její výchovy, vztahů v rodině, dále problematika alkoholu a drog jak u mladistvých tak u jejich rodinných příslušníků. Také je zde zmíněn vliv vzdělání na páchání trestné činnosti mladistvých. V neposlední řadě je v této části zmapována konkrétní trestná činnost obviněných, kteří se nacházejí ve výkonu vazby.

3.1.1 Stanovení předpokladů

Jak je známo, ve vazbě pro mladistvé se může nacházet obviněný ve věku 15 – 17 let věku. Nejedná se ještě o dospělého člověka a jeho vývoj ještě není zcela ukončen. Ve svém výzkumu se chci také zaměřit na kritérium nejčastějšího věku mladistvých, kteří se nacházejí ve vazbě. Na věk se chci soustředit z toho důvodu, že dle mého názoru se nejčastější věk u těchto mladistvých blíží hranici právní dospělosti, tedy 17 let, a to proto, že mladistvý ve věku 17 let má za sebou bohatší kriminální zkušenost než mladistvý o rok či dva mladší. Kriminální zkušenosti se postupem času vyvíjí a stávají se u osob porušujících zákon ve většině případů závažnější. Z tohoto důvodu zastávám výše zmíněné stanovisko.

1. předpoklad – *Předpokládám, že naprostá většina mladistvých nacházejících se ve výkonu vazby, je ve věku 17 let.*

Jedním z nejvíce diskutovaných témat, která se týkají rodiny, je vysoká míra rozvodovosti. Rozvod s sebou nese daleko více problematických faktorů, než by se mohlo na první pohled zdát. Nejedná se jen o odloučení jednoho z rodičů, ale též o materiální zabezpečení,

a v neposlední řadě dle mého názoru nejdůležitější faktor, jestli je jeden rodič schopen zajistit dítěti dostatek času na řádnou výchovu a též dostatek citů pro dítě, které odloučením jednoho z rodičů strádá. Čas, který spolu tráví rodina společně, je dle mého mínění nenahraditelný.

2. předpoklad – *Předpokládám, že tři čtvrtiny mladistvých, nacházejících se ve vazbě, pochází z rozvedených manželství.*

Z četných průzkumů je známo, že kromě genů, které se podílejí na utváření osobnosti, se nejvíce na jejím vývoji podílí rodina, která má na jedince zásadní vliv, a se kterou tento tráví nejvíce času. V případě špatné výchovy je vždy zajímavý faktor, kvůli kterému rodina selhala ve výchovném působení. Obecně lze říci, že nejčastěji je selhání připisováno alkoholismu rodičů, popřípadě jinému užívání návykových látek, ať už u jednoho, nebo u obou rodičů.

3. předpoklad – *Předpokládám, že většina mladistvých pochází z rodin, jejich rodič či příbuzní mají problém s alkoholem nebo jsou drogově závislí.*

3.2 Použité metody

Jako první jsem zvolil pomocnou metodu, a to kazuistiku, která je vhodná k popsání a názorné ilustraci konkrétního případu. Úvodem je třeba říci, že všechna data získaná o zkoumané osobě byla pořízena s jejím souhlasem. Tato osoba byla též poučena o tom, že sběr dat slouží k vědeckým účelům a je anonymní.

Kazuistika byla rozdělena do dvou hlavních částí, a to sběr anamnestických údajů a pozorování. U anamnestických dat jsem využil heteroanamnézu, kdy jsem data získával od vězeňské psychologičky, dále od lékařky a z příslušné lékařské dokumentace. Anamnézu jsem využil jak osobní, tak rodinnou, aby bylo dosaženo lepší ilustrace zkoumané osoby.

Další metodou, kterou jsem v kazuistice využil, bylo pozorování. Toto pozorování bylo z hlediska časového horizontu dlouhodobé, zkoumaná osoba byla pozorována přerušovaně po dobu tří měsíců. Jednalo se o pozorování přímé, kdy jsem měl možnost tuto osobu pozorovat při vycházkách, navádění k lékaři, k duchovní službě, a též při eskortě k soudnímu líčení. Dále nepřímé, kdy zkoumanou osobu sledovali po předchozí dohodě vychovatel mladistvých, a pracovník ostrahy sloužící na nočních směnách na patře, kde se mladistvý nachází. Pozorování probíhalo náhodně, zkoumaná osoba byla pozorována v rámci možností jak mých, tak kolegů.

Druhou použitou metodou byl nestandardizovaný dotazník, který obsahoval 17

otázek. Zvoleny byly jak uzavřené, tak i otevřené otázky.

Cílem dotazníku bylo:

- zmapovat věkovou strukturu ve sledovaném vzorku mladistvých, kteří se nacházejí ve výkonu vazby
- zjistit úroveň vzdělání u mladistvých
- zjistit úroveň výchovy a vztahy v rodině, z níž mladiství pocházejí
- zjistit, jak mladiství tráví volný čas a s kým
- zjistit, jak často je v rodinách užíván alkohol a kým, popřípadě drogy a jaké
- zmapovat nejčastější způsob páchané trestné činnosti mladistvých ve vazbě

Celkem bylo k vyhodnocení rozdáno 30 dotazníků. Vráceno bylo 100 % vyplněných dotazníků. Vyřazen nebyl ani jeden dotazník, všechny byly vyplněny správně.

Dotazník ve svém úvodu obsahuje poučení tom, že slouží k výzkumným účelům a je naprosto anonymní. Je zde i poučení, jakým způsobem dotazník vyplnit, a dále upozornění, že je nutno v dotazníku uvést pravdivé údaje. Dotazník byl vyplňován v mé přítomnosti a případné dotazy ohledně vyplňování byly na místě zodpovězeny. Otázky byly vyplněny v logickém sledu od nejjednodušších k náročnějším otázkám.

3.3 Popis zkoumaného vzorku

V první a pomocné metodě, ke které byla využita kazuistika, byl zkoumán mladistvý, pro naše účely nazvaný Jaroslav K, kterému je 17 let. Nachází se ve VV Litoměřice, kam ho svým rozhodnutím poslal Okresní soud v Mostě, za trestný čin těžkého ublížení na zdraví a vydírání. Jaroslav K. vydíral na středním odborném učilišti své spolužáky, po kterých vyžadoval peníze. Využíval k tomu svého vynikajícího fyzického fondu. Jmenovaní mu peníze raději dávali, z obavy před možnou pomstou Jaroslava K., který jim vyhrožoval násilím. Ve druhém pololetí druhého ročníku přestoupil do třídy, kde se nacházel i Jaroslav K., nový žák, který odmítl dávat peníze. Před školou byl Jaroslavem K. surově zbit, celou událost sledoval z okna učitel, který přivolal Policii ČR. Ta Jaroslava K. zadržela a jmenovaný byl vzat do vazby.

Jako druhá metoda byl zvolen průzkum. Průzkumu se zúčastnilo 30 mladistvých, kteří se nacházejí nebo nacházeli ve VV Litoměřice a VV Teplice. Průzkum proběhl dvakrát, a to v červenci 2007 a v říjnu 2007. Díky tomu se podařilo získat větší množství mladistvých, a

to celkem 30. Ve všech případech se jednalo pouze o muže. Výběr těchto dvou vazebních věznic byl záměrný, neboť jsem zaměstnancem VV Litoměřice a ve VV Teplice mi bylo umožněno díky přátelským kontaktům se zaměstnanci a vedením této vazební věznice bezproblémové vyplnění dotazníku za mé přítomnosti.

3.4 Průběh průzkumu

Nejprve bylo nutné získat souhlas ředitele VV Litoměřice s mým výzkumem, dále souhlas mladistvého s prováděním výzkumu v podobě kazuistiky, při které bude zkoumána jeho osoba. Byl mu vysvětlen účel práce a též to, jakým způsobem bude kazuistika probíhat. Dále byl informován, že práce je anonymní, a jeho jméno nebude zveřejněno. Poté bylo započato se sběrem dat. Zároveň byl mladistvý pozorován, a to jak mnou, tak dvěma kolegy.

Nejprve bylo nutné získat lékařskou dokumentaci, do které jsem v průběhu sběru dat několikrát nahlížel, poté jsem vše konzultoval s psychologkou VV Litoměřice a ptal se jí na její názory na mladistvého, a nahlédl jsem rovněž do písemných záznamů o něm. Další údaje jsem získával od vychovatele mladistvých, který mi též poskytl cenné informace o mladistém. Pozorování prováděly tři osoby. V první řadě já, měl jsem možnost mladistvého pozorovat při navádění a návštěvě u duchovní služby, při provádění vycházek, a též při provádění eskorty k soudu a u samotného líčení. Další pozorování prováděl vychovatel mladistvých při zájmových aktivitách a předával mi poté informace. Poslední osobou, která mladistvého pozorovala, byl strážný na patře, kde se mladistvý nachází. Ten pozoroval mladistvého na cele, a taktéž mi předával informace.

Další metodou byl dotazník. Nejdříve byl mladistvým vysvětlen účel dotazníku a jeho naprostá anonymita. Také jim bylo vysvětleno, že vyplňování dotazníku je dobrovolné. Poté si přečetli poučení, které se nachází na začátku dotazníku a byli dotázáni, zda poučení rozumí. Dotazník jsem dával vyplňovat po jednotlivých celách. Jeho vyplňování nebyla kromě mě a tázaných přítomna žádná další osoba, z důvodu navození přátelské atmosféry. Na cely jsem vstupoval v civilu, aby se předešlo zbytečné nedůvěře. Při vyplňování jednotlivých otázek jsem průběžně odpovídal na dotazy, což umožnilo jejich lepší pochopení i zodpovězení. Dbal jsem také na to, aby se při vyplňování mezi sebou mladiství nebavili a nenahlíželi si vzájemně do svých dotazníků. Bylo zajímavé, že všichni mladiství měli o vyplňování dotazníku opravdový zájem.

3.5 Kazuistika

Osobní anamnéza:

Jméno: Jaroslav

Příjmení: K

Datum narození: 13.8. 1990

Rodinný stav: svobodný

Zaměstnání: Po vyloučení ze středního odborného učiliště nezaměstnaný. V současné době ve Vazební věznici Litoměřice.

Těhotenství: Těhotenství matky trvalo 40 týdnů. Byl to druhý porod matky. V minulosti neprodělala žádný potrat. Průběh těhotenství bez potíží. Duševní stav matky v pořádku.

Porod: Plod byl donošen. Délka trvání porodu v normě. Porod proběhl bez komplikací na porodním oddělení nemocnice v Mostě.

Novorozenecké období: Váha při narození – 3500 g. Délka 51 cm. Délka kojení tři měsíce. Poté přechod na kojeneckou stravu. Toto období proběhlo bez vážnějších úrazů a onemocnění.

Další neuropsychický vývoj: V prvním roce asi pět slov. Dítě během předškolního a školního období bez vad řeči. Zvedání hlavy ve dvacátém třetím týdnu. Stání s oporou ve čtyřicátém devátém týdnu. Ve třech letech samostatné oblékání. Dítě se nepomočuje, je pravák.

Prodělané vážnější onemocnění, operace, úrazy: V říjnu 1995 prodělány spalničky. V roce 1998 prodělány plané neštovice – průběh bez komplikací, dobře zhojeno. Duben 2000 prodělány příušnice, které byly po nasazení léčby zhojeny. V roce 2002 zlomenina střední části klíční kosti, po pádu ze schodů. V červenci 2004 otřes mozku po pádu z kola.

Okolnosti před nástupem do školy: Chlapec začal ve čtyřech letech navštěvovat mateřskou školu. Občas problémy s pozdním příchodem do mateřské školy. V několika případech problémy s vyzvedáváním ze školky z důvodu nespolehlivosti otce, který často požíval alkohol. V mateřské škole se chlapec jevil jako samotář, který s ostatními příliš nekomunikoval. Občas drobné šarvátky s vrstevníky v mateřské škole.

Školní docházka: V roce 1996 nastoupil na základní školu v Mostě. Učení dělalo Jaroslavu K. problémy. Byl uzavřený do sebe, o vyučování nejevil zájem. Díky zásahu pedagoga a vstřícnosti matky byl Jaroslav K. v pololetí první třídy přerazen do zvláštní školy v Mostě. Zde měl průměrný školní prospěch, učení mu nezpůsobovalo větší problémy. Začal se projevovat jako dominantní typ, a to díky jeho fyzické vyspělosti oproti ostatním spolužákům. Rád a často ji využíval. Dělalo mu dobře, když mu někteří spolužáci pochlebovali a uznávali jeho fyzický fond. Jinak Jaroslav K. stále spíše uzavřený do sebe, bez kamarádů. Pokud měl kamaráda, jednalo se o kamarádství spíše účelové. Po ukončení povinné školní docházky se spíše na nátlak matky než z vlastního rozhodnutí přihlásil Jaroslav K. na střední odborné učiliště, obor zedník. Byl přijat v roce 2005. Na tomto učilišti byl Jaroslav K. několikrát řešen kvůli kázeňským přestupkům. Většinou se týkaly zameškaných hodin. Jaroslav K. nejevil o obor zájem. Jeho prospěch byl podprůměrný. Při praktickém vyučování se nejevil jako šikovný. Stále častější byly zejména potyčky s vrstevníky ve škole. Neuznával autoritu. Ostatní spolužáci se ho spíše báli, a často se mu raději podřídili. Matka během prvního a půlky druhého ročníku byla zvána třikrát do školy, kam se vždy dostavila. Jaroslav K. měl v prvním ročníku snížený stupeň chování, v pololetí druhého ročníku byl podmíněčně vyloučen.

Zájmy a koníčky: Od mládí neměl mnoho zájmů. Rád poslouchal moderní hudbu. Velmi rád chodil ven, často byl přes den celé hodiny venku, ovšem bez kontroly rodičů... Pouze matka jevila zájem, kde byl a s kým, ale nějaká přísnější kontrola, s kým a kde se Jaroslav stýká, nebyla. Často chodil ven sám, díky své uzavřenější povaze. Když se nacházel venku v kolektivu, skoro vždy jen v menším kolektivu dvou nebo tří chlapců, které ale téměř vždy díky své dominantnější povaze spíše vedl. V patnácti letech se začal zajímat o posilování. Jak sám uvádí, dělalo mu dobře, když sílil. Nikdo z vrstevníků se na něj nemohl vytahovat, získával nad nimi velkou fyzickou převahu. Fascinovaly ho bojové sporty. Sám zkoušel box, ale nevyhovovala mu nutnost disciplíny, měl problém s respektováním autority trenéra, proto tohoto sportu po měsíci zanechal. Rád sledoval filmy s tematikou bojových umění. V patnácti letech první nepravdivá konzumace alkoholu, ve většině případů piva. Ta trvá dodnes, opilost jednou až dvakrát týdně. Většinou s jedním až dvěma kamarády mimo restaurační zařízení, venku.

Osobnost: Jaroslav K. má problémy s autoritami. Je spíše uzavřený do sebe. Je velmi

vznětlivý, což mu při jeho dominantní povaze činí často problémy. V žebříčku hodnot je u něj na prvním místě síla. Netouží po rodině. S okolím příliš nekomunikuje, pokud nemusí. K ženám má pozitivní vztah, ale má problém s nimi navázat kontakt. Rovněž k matce má pozitivní vztah. Otec ho příliš nezajímá, velmi často pije. Bratra, i když s ním vyrůstal, příliš v lásce nemá, nikdy si nerozuměli, a každý si šel, jak sám Jaroslav K. říká, vlastní cestou.

Rodinná anamnéza

Otec:

Jméno: Karel

Příjmení: K.

Datum narození: 22.04.1965

Vzdělání: nevyučen

Zaměstnání: Po neúspěšném pokusu absolvovat střední odborné učiliště, obor truhlář, začal v roce 1981 pracovat jako pomocný dělník na stavbě. Po třech letech kvůli nedostatku financí změnil zaměstnání a nastoupil jako horník k Báňským hnědouhelným dolům. Zde pracoval až do roku 1991, kdy byl kvůli špatné pracovní morálce propuštěn. Od té doby pracuje spíše příležitostně, ale nikde dlouho nevydrží pro problémy s alkoholem, kvůli kterým jeho pracovní morálka nedostatečná.

Zdravotní stav: Otec trpí závislostí na alkoholu. Při vynechání alkoholu se objevují abstinenční příznaky. Je-li pod vlivem alkoholu, velmi často se projevuje násilnický. Po vyšetření u lékaře v roce 2001 mu bylo doporučeno přestat pít, a to kvůli nálezům na játrech. Později se přidal vysoký krevní tlak. Má problémy se žaludkem, kvůli pití alkoholu a nepravidelné stravě se objevily žaludeční vředy. Dobrovolně se zúčastnil protialkoholického léčení v psychiatrické léčebně Horní Beřkovice. Po návratu vydržel určitý čas nepít, ale po velmi krátké době opět pít začal, tento stav trvá dodnes. Lékaře již nenavštěvuje, tvrdí, že ho nepotřebuje.

Osobnostní vlastnosti: Otec je spíše prudší povahy. Se svým okolím příliš dobře nevychází. Má problémy s alkoholem, které trvají přibližně od jeho 17 let. Velmi často se vrací domů v podnapilém stavu a je velice konfliktní. Okolí se ho snaží raději ignorovat. Když se vrátí domů opilý, velmi často bije svou ženu a nebo rozbíjí nádobí či nábytek. V minulosti nebylo výjimkou, že bil i své děti. Dnes už k tomu nedochází, starší syn se odstěhoval a na mladšího si již nedovolí. V roce 2003 mu byl Okresním soudem v Mostě vyměřen trest odnětí

svobody v délce 18 měsíců, a to za těžké ublížení na zdraví. To byla také jediná doba, kdy vynuceně abstinovat. O rodinu nejevil nikdy větší zájem. Poskytovala mu spíše finanční zázemí. Následkem dlouhodobého požívání alkoholu se chová obhrouble. Dle jeho názoru on problém nemá, problém je spíše v jeho okolí. Když už problém připustí, on za nic nemůže, společnost ho k tomu dohnala. Je zcela bez zájmů, jeho jediným zájmem je alkohol a kamarádi v restauračním zařízení, občas sledování televize. Někdy jde jako divák na fotbal.

Matka:

Jméno: Eva

Příjmení: K.

Datum narození: 16.02.1967

Vzdělání: vyučena jako kuchařka

Zaměstnání: Matka po svém vyučení v roce 1984 nastoupila jako kuchařka u společnosti Restaurace a Jidelny Most. Od roku 1990, kdy tato společnost ukončila své působení, pracuje až do dnes jako kuchařka v pohostinských zařízení. Tato práce ji baví. Zaměstnavatel je s ní velmi spokojen hlavně díky její spolehlivosti.

Zdravotní stav: Netrpí žádnými duševními poruchami, ani somatickým onemocněním. Pouze v minulosti prodělala operaci žlučníku, která proběhla bez komplikací.

Osobnostní vlastnosti: Matka je spíše mírnější povahy. Své děti se vždy snažila před agresivními výpady svého manžela v opilství chránit. Mnohdy to však bylo nad její síly. Měla obavy z ostudy, policii nikdy proto raději nevolala. Se svými dětmi má dobrý vztah. Ví o problémech svého muže, ale nesnaží se je řešit, je to dle ní zbytečné. Manželský vztah už dlouhou dobu nefunguje, ale je zvyklá, nemá kam jít, a také se manžela bojí. V kolektivu je velmi oblíbená pro svou dobráckou povahu. Věci se snaží brát spíše pozitivně a s nadhledem. Je optimistická. Má ráda společnost a lidi kolem sebe, bohužel kontakt s okolím je spíše v práci, domů společnost díky manželovi raději nezve. Stydí se za muže.

Sourozenci: Karel K. má jednoho sourozence a to bratra.

Jméno: Miroslav

Příjmení: K.

Datum narození: 11.10.1988

Vzdělání: Vyučen jako instalatér

Průběh školní docházky: Miroslav K. neměl se zvládáním učiva na základní škole vážnější problémy. Byl průměrným žákem, který nijak zvlášť nevyčníval. Po ukončení základní docházky byl přijat na Střední odborné učiliště obor instalatér. I zde se jevil prospěchem jako průměrný žák. To se ovšem netýká odborné praxe, která ho velmi bavila a dosahoval v ní výborných výsledků. Chování na základní škole i v učebním oboru bylo bez větších problémů.

Zaměstnání: Miroslav K. pracuje druhým rokem u soukromé firmy, kam nastoupil nedlouho po vyučení, jako instalatér. Jeho pracovní morálka je na velmi dobré úrovni. Okolí se o něm vyjadřuje jako o šikovném řemeslníkovi. Práce ho baví.

Zdravotní stav: Zdravotní stav Miroslava K. je v pořádku. Netrpí žádnými duševními poruchami, ani somatickým onemocněním.

Osobnostní vlastnosti: Miroslav K. je dobrácké a optimistické povahy. Pro tyto dvě vlastnosti je v kolektivu velmi oblíben. Je spíše mírnější, což z něj činí nekonfliktního člověka. Vyhýbá se alkoholu, který se mu dle jeho slov po zkušenostech s otcem „hnusí“. Základem je pro něj rodina. Ihned po vyučení odešel z domova, a přestěhoval se k přítelkyni, se kterou má tři roky vztah a plánují děti.

Meziosobnostní vztahy v rodině:

Rodina je disharmonická. Díky alkoholismu otce je v rodině často napjatá atmosféra. Když je otec střízlivý, bývá nehovorný a nedůtklivý, a když je opilý, je agresivní, bije manželku. V minulosti bil i děti, dnes si to již nedovolí. Děti, když jsou hádce přítomny, brání matku. Vztah obou dětí je k matce velmi vřelý. K otci nechovají žádnou úctu a nebýt toho, že matka s otcem žije, nemuseli by se s ním vůbec vídat. Vztah sourozenců k sobě navzájem příliš vřelý není. Jeden z bratrů, Karel K., ho hodnotí slovy: Bratr je jiný, jdeme si každý svou cestou. Mladší ze sourozenců bydlí u rodičů. Starší bratr se stýká pouze s matkou, s otcem a bratrem díky jejich pití a problémovému chování nechce mít nic společného. Eva K. žije s manželem ze zvyku, realizuje se spíše v práci a občas si vyjde s kamarádkami, pobyt doma je to pro ni spíše „nutné zlo“.

Hmotné poměry v rodině: Rodina žije v panelovém domě v bytě o velikosti 3+1. Hmotné zabezpečení rodiny je nedostačující, nájem sice platí, ale jinak s penězi málokdy vystačí. Kvůli pití otce a jeho nezaměstnanosti je pro rodinu hospodaření s penězi

problematické. To, co vydělá matka, stačí pouze na základní potřeby, jako je jídlo, nejlevnější ošacení a nájem.

Pozorování

Tuto metodu jsem si vybral záměrně, neboť se domnívám, že ve vazební věznici, kde se Jaroslav K. nalézá jsou k tomu vyhovující podmínky. Toto pozorování jsem neprováděl sám, ale ve spolupráci s kolegou, který měl možnost mladistvého pozorovat na cele, v níž umístěn. Já osobně jsem byl s mladistvým v kontaktu u Okresního soudu v Mostě, kam jsem ho eskortoval a střežil.

Při tomto pozorování jsem použil metodu náhodného pozorování, kdy jsem sledoval chování Jaroslava K. u soudu a na odkládacích celách, dále metodu systematického pozorování, kdy jsem pravidelně nahlížel do cely, v níž se Jaroslav K. ve vazební věznici nachází. Rovněž jsem mladistvého pozoroval při sportu v tělocvičně, a taktéž mezi lidmi na vycházkovém dvoře. Kromě toho jsem využil zprostředkovaného pozorování, kdy mladistvého pravidelně pozoroval vychovatel při zájmových činnostech a kolegové z ostrahy, kteří mi podávali informace o Jaroslavu K. Jmenovaného jsem pozoroval i krátkodobě, což jsem ve většině případů prováděl sám. Toto pozorování bylo většinou při zájmových aktivitách, vycházkách a tak dále. Dlouhodobé pozorování prováděli především mí kolegové, kteří mladistvého pozorovali hlavně na cele, kde je umístěn, při koupání, nákupech, kde se mladistvý nachází mezi více lidmi.

Jaroslav K je asi 184 centimetrů vysoký, statné svalnatější postavy. Jeho držení těla je vzpřímené. Pohyby působí velmi energicky. Na své okolí působí nevypočitatelným dojmem. Je sice uzavřený do sebe, a díky tomu se málo projevuje, ale jeho postava budí respekt mezi vrstevníky. Je zvyklý získat to co chce, a to bez ohledu na způsob, kterými dosáhne svého. To mu získává respekt před ostatními. Obdiv nebo strach z jeho osoby mu dělá dobře. Pokud má to, co potřebuje, není konfliktní a jde si svou cestou. Někteří spoluobžalovaní ho za to obdivují, někteří se ho spíše bojí. Má tendence být vedoucí osobou na cele a rozhodovat, kdo na cele uklidí, usměrňovat pořádek a kázeň na cele tak, jak se to hodí jemu. Má velký zájem o sport, chodí do posilovny, hraje florbal a basketbal, fotbal, to vše v tělocvičně. Při sportu je dost tvrdý, využívá své síly a nerad prohrává.

Co se týká vztahu k ženám, po konzultaci s psychologem je zřejmé, že se přetvařuje. Na své kolegy, kteří s ním sdílí celu, se snaží dělat dojem protřelého člověka ve vztahu

k ženám. Nemá dle jeho slov smysl udržovat dlouhodobý vztah, když si člověk může užívat. Ve skutečnosti je ve vztahu k ženám spíše nesmělý, ale tento postoj lze přičíst i jeho nízkému věku.

Všiml jsem si, že nemá zájem o čtení, jediné, co ho více zajímá, je sledování televize. Vzdělání pro něj nehraje velkou roli, tvrdí, že chlap dokáže vždy vydělat a nepotřebuje k tomu být vzdělaný. Rád poslouchá moderní hudbu. Též navštěvuje duchovní službu, kam jsem ho ve dvou případech předváděl. Ale návštěva je především účelová, nemá zájem o náboženství, spíše si krátí volný čas, a rád se projde po vazební věznici. Někdy dokáže dlouhou dobu jen ležet na posteli a nikdo neví, nad čím právě přemýšlí, nevnímá své okolí.

Na vycházkách, kde se nachází ve společnosti lidí z jiných cel, se chová obezřetně, a moc nemluví. Když je ale třeba, brání svůj názor i proti přesile a nenechá si nic líbit. Větší společnost rozhodně nevyhledává, spíše mu vyhovuje menší kolektiv, kde má své postavení. Co se týká práce, tu nevyhledává, raději se jí snaží vyhýbat. S rozhovorů, které sem občas vyslechl na cele nebo na vycházkách se spoluobžalovanými, bylo znát, že uznává fyzickou sílu, a peníze hrají v jeho životě velkou roli. Nehledí příliš na to, jakým způsobem jsou peníze získané, ba spíše naopak, obdivuje lidi, kteří nejsou tak „hloupí“, aby je získali prací. Jak sám říká: prací si člověk moc nevydělá.

V jednání s ostrahou je spíše problémový. Neuznává autority, a nerad se jim podřizuje. Často má připomínky, které jsou o to více umocněné, když ví, že je sledován dalšími spoluobžalovanými. Někdy se to snaží vést až do krajnosti, aby ukázal jak je silný, neovlivnitelný, člověk, který necítí strach. Byl několikrát kázeňsky trestán. Většinou se jedná o přestupky způsobené jeho hrubým chováním a nerespektováním příkazů ostrahy. Na trest většinou reaguje s připomínkami, a neuzná svou chybu. U soudu se příliš neprojevuje. Činu, který spáchal, zřejmě ani nelituje. Sedí na jednacím síni, jak by se ho trestný čin netýkal. Na svědky se dívá spíše s opovržením. Velmi vždy stojí o rozmluvu s matkou, otec se soudu nezúčastňuje.

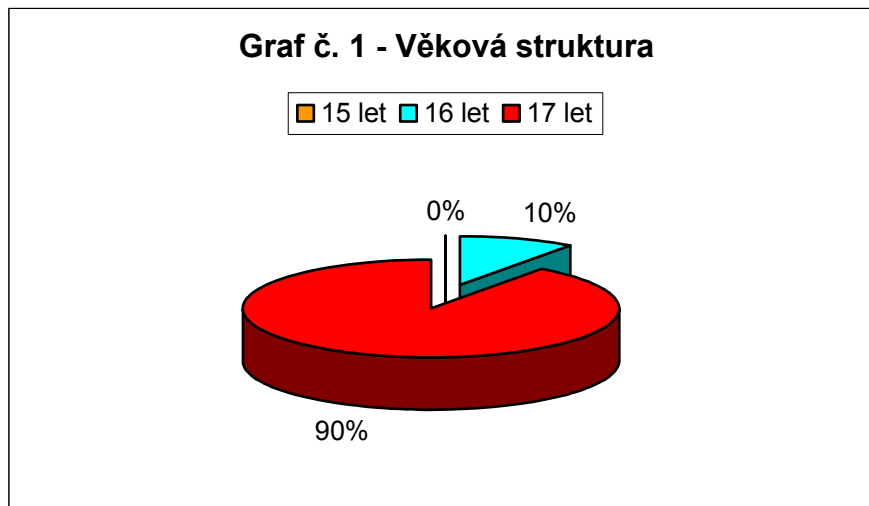
Opovrhuje vězeňským personálem, bere ho spíše jako nepřátele. Nedokáže ani pochopit, jak může někdo celý život dělat za pár „drobných“. Své působení ve vazební věznici bere jako nespravedlnost, nechápe moc dosahy svého chování. Je to pro něj pouze nutné zlo.

Na návštěvy do věznice chodí pravidelně pouze matka, se kterou má vřelý vztah. Otec ho navštěvuje pouze někdy, ale jejich vztah je chladný, na úrovni formální konverzace.

3.6 Výsledky a jejich interpretace

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 1 :

Otázka číslo 1 – Je mi.....let.

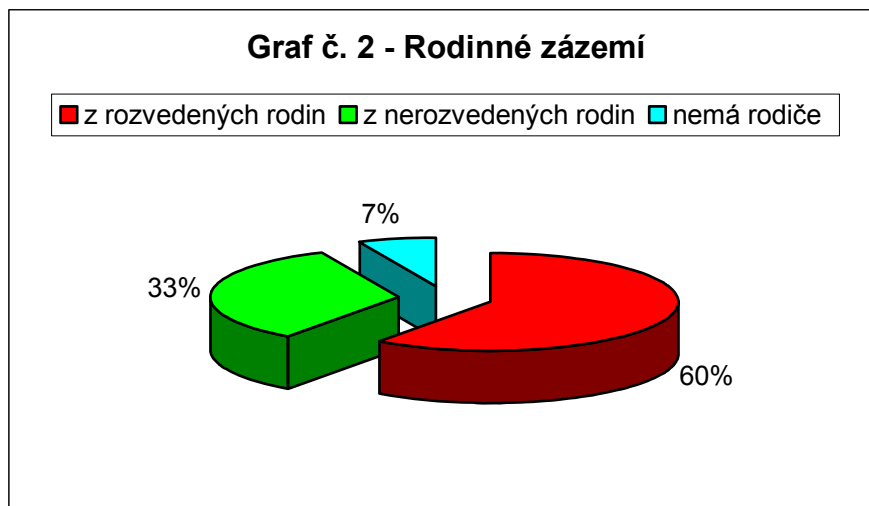

Vyhodnocení této otázky bylo velmi snadné. Ve vazbě se mohou nacházet mladiství ve věku 15 až 17 let. Vyhodnocením této otázky je zřejmé, že převážné většině mladistvých je 17 let, přesně 90 % mladistvých. Překvapivě se z 30 tázaných respondentů nenacházel ve vazbě ani jeden ve věku 15 let. T toho lze usuzovat, že mladiství ve věku 15 let nepáchají ještě tak závažné přestupky proti zákonu jako mladiství o dva roky starší. Věk 15 let je ještě bližší k dětskému věku, a rodina či výchovný ústav má na mladistvého větší vliv než na osobu starší.

Ze zjištěných údajů se potvrdila hypotéza č. 1, a to že většina mladistvých, kteří se nacházejí ve výkonu vazby je ve věku 17 let.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 2 :

Otázka číslo 2 – Moji rodiče spolu žijí – rozvedli se, když mi bylo.....let.

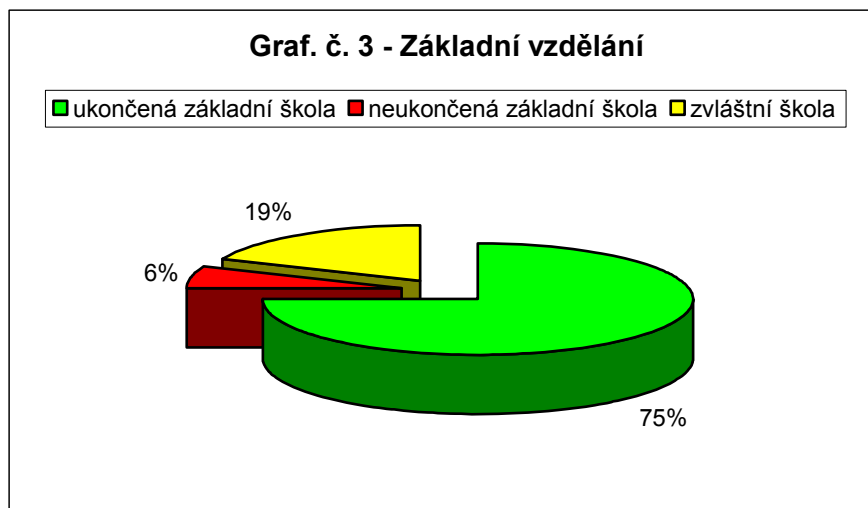

Z této otázky je zřejmé, že 60 % mladistvých je z rozvedených rodin. Oproti tomu jen 33% je z úplných manželství, kde neproběhl rozvod. 7 % dotázaných uvedlo, že rodiče nemá. Co se týká věku, v naprosté většině případů se rodiče rozvedli již v době, kdy jejich dítě bylo v předškolním věku, pouze ve dvou případech se rodiče rozvedli až když dítě navštěvovalo základní školu. Tato otázka vypovídá o tom, že u dětí z rozvedených manželství je daleko větší pravděpodobnost provinění se proti zákonu. Pravděpodobnost, že děti z úplných manželství se v budoucnu prohřeší proti zákonu, není sice zanedbatelná, ale je výrazně nižší než dětí z neúplných rodin.

Z výsledku údajů se nepotvrdila hypotéza č. 2, že tři čtvrtiny mladistvých, kteří se nacházejí ve výkonu vazby pochází z rozvedených manželství. Je ovšem nutné podotknout, že výsledek 60 % se tomuto stavu velmi blíží.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 3 :

Otázka číslo 3 – Absolvoval jsemtříd ZŠ -tříd ZvŠ.

Z otázky číslo tři vyplývá, že 80 % žáků navštěvovalo základní školu a jen 20 % školu zvláštní. Je důležité podotknout, že ze žáků, kteří navštěvovali základní školu, ji 33 % ukončilo již v sedmé třídě. Žáci, kteří navštěvovali zvláštní školu, dokončili školní docházku všichni. Většina dotázaných netrpí výrazně nízkým intelektem. Je nutno podotknout, že intelektuální úroveň odpovědí byla překvapivě dobrá.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 4 :

Otázka číslo 4 – Dále jsem byl.....let na učilišti, obor..... - let na střední škole.....

10 % respondentů má pouze základní vzdělání, a tito dotazovaní nikdy nenastoupili na učiliště ani střední školu. 77 % procent navštěvovalo odborné učiliště. A pouze 13 % nastoupilo po základní škole na střední školu. Je rozhodně na místě položit si otázku, kolik dotazovaných, kteří nastoupili na učiliště či střední školu, ji též dokončilo. Z respondentů, kteří nastoupili na učiliště, jej dokončilo pouze 13 % dotazovaných. Jeden setrval na učilišti dva roky a zbylí nedokončili ani první rok učení. Z dotazovaných, kteří nastoupili na střední školu, ji nedokončil ani jeden.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 5 :

Otázka číslo 5 - Rodiče mi pomáhali – nepomáhali při přípravě do školy.

Z odpovědí dotazovaných je zřetelné, že rodiče pomáhali u poloviny dětí. U této otázky je dle mého názoru nutno zvážit, zda se jedná o pravdivé odpovědi, či zda se jedná o účelové tvrzení, kdy se mladistvý ve vazbě snaží vykreslit rodiče v lepším světle. V případě, že se jedná o pravdivé odpovědi, je výsledek překvapujícím zjištěním.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 6 :

Otázka číslo 6 – Jako rodina

společně.....

.....

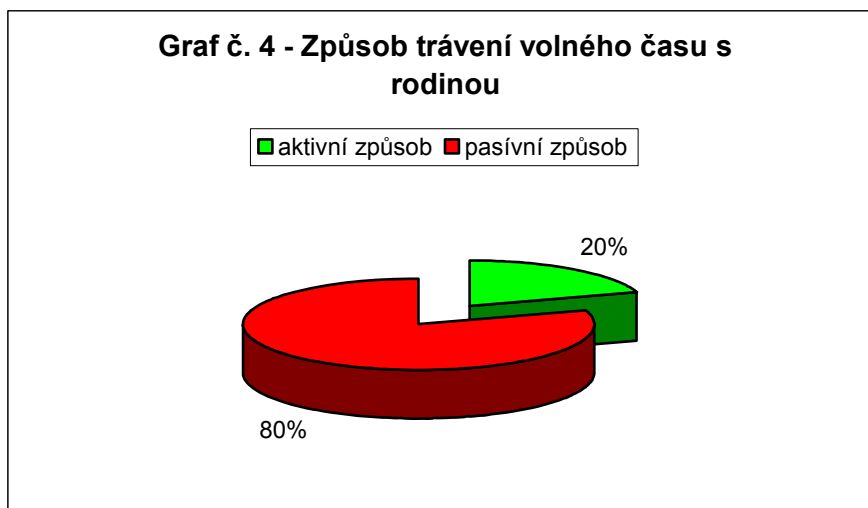
....

Tato otázka byla volena tak, aby respondent mohl volně odpovědět. Tudíž tuto otázku nelze v přesně vymezených „mantinelech“ hodnotit. Ale právě tato otázka nám dává jasně najevo, jaké jsou vztahy v rodině. Největší část dotázaných uvedla jenom sledování televize. Pouze 13 % uvedlo, že jako rodina spolu vůbec nic nepodnikají. Aktivní zábavu, kdy spolu hrají rodiče a děti společenské hry, povídají si nebo společně sportují a tráví spolu volný čas, uvedlo jen 20 %. Z odpovědí se jednoznačně ukazuje, že ve většině rodin nejsou pozitivní vztahy, kdy by se rodiče snažili s dětmi trávit aktivně volný čas a měli zájem o jejich vývoj.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 7 :

Otázka číslo 7 – O víkendech obvykle děláme :

.....
...

Tato otázka volně navazuje na předchozí. Týká se spíše konkrétní činnosti, kterou dělá rodina společně. O víkendech pouze 20 % tráví s rodinou čas aktivně. U 80 % je to nevhodné trávení volného času. Nefrekventovanějším je sledování televize, kdy nemusí ani rodič ani dítě vyvíjet žádnou aktivitu. Pouze sledováním televize se nemůže dětská osobnost dostatečně utvářet, nemluvě o pozitivních vztazích dítě-rodič. Výsledek jednoznačně ukazuje na nezájem rodičů o výchovu svých dětí, kdy by se museli sami aktivně zapojit do výchovy a snažit se pozitivně působit na děti a utužovat rodinné vztahy.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 8 :

Otázka číslo 8 – Já rád ve volném čase (baví mě) :

.....

.....

...

Z odpovědí na tuto otázku je zřetelné, že 90 % mladistvých, kteří byly dotazováni, se věnuje sportu, a to v drtivé většině fotbalu. Objevil se zde i tanec a kick-box, ovšem to bylo vždy jen u jednoho respondenta. Je třeba říci, že u všech mladistvých ve vazbě, kteří byli ve vazební věznici tázáni, byl sport provozován vždy jen rekreačně, pro zábavu, ani v jednom případě se neobjevil aktivně. Z toho je zřejmé, že těmto mladistvým dělá problém organizovaná zábava, kdy je nutná pravidelnost a potřeba poslouchat autoritu. Kromě toho se vedle sportu věnuje valná část mladistvých sledování televize - 67 % tázaných. Je zarážející, že 33 % uvedlo jako svého koníčka řízení automobilu, když ani jeden žadatel nemá řidičské oprávnění. Pouze deset 10 % žádaných uvedlo, že se nudí. Ani jeden mladistvý neuvedl jako koníčka četbu. Rozvíjení těla je pro respondenty mnohonásobně důležitější než rozvíjení ducha.

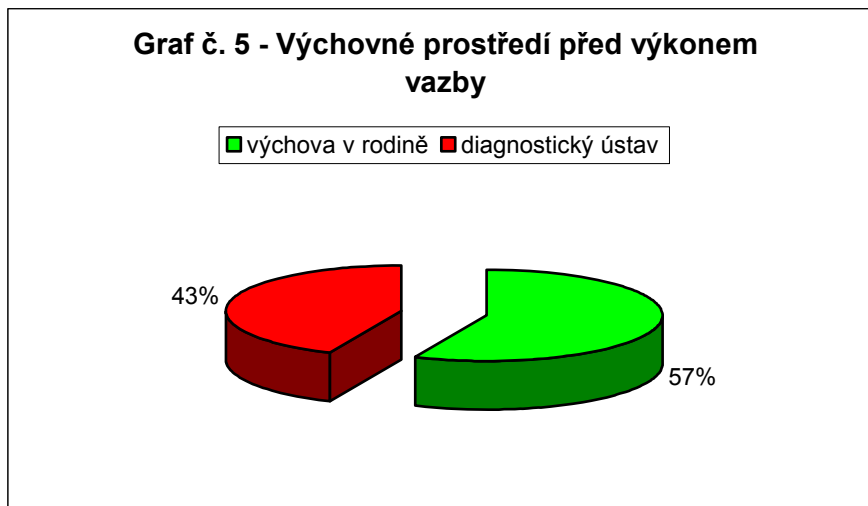
Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 9 :

Otázka číslo 9 – Jsem v partě.....lidí – už nejsem členem party.

Na tuto otázku odpovědělo pouze 37 % dotázaných, že není členem party. Oproti tomu 60 % respondentů odpovědělo, že jsou členy party. Jeden tázaný odpověděl, že v partě byl, ale v současné době již není. Ze skupiny, která se nachází v partě, se krom dvou respondentů nacházejí všichni ve skupině více než deset lidí. Je zřejmé, že parta dává mladistvému, který neví jak jinak trávit volný čas a nemá zázemí v rodině, určitou možnost projevu, a zázemí, kde hledá svou osobní identitu.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 10 :

Otázka číslo 10 – Před výkonem vazby jsem **byl** – **nebyl** umístěn v diagnostickém či výchovném ústavu.

V diagnostickém ústavu bylo před výkonem vazby umístěno 43 % dotázaných. Oproti tomu 57 % respondentů žilo s rodiči. Bohužel i z respondentů, kteří vyrůstali v prostředí rodiny, nebyla ve většině případů zajištěna řádná výchova, a v mnohých rodinách vychovává pouze jeden z rodičů, což dokumentují předešlé otázky. Je též otázkou, zda ti, kteří vyrůstali v rodině, neměli vyrůstat spíše ve výchovném ústavu a zda jediným důvodem, proč k tomu nedošlo, není nevšímavost okolí k dění v rodině.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 11 :

Otázka číslo 11 – Z naší rodiny ve výkonu trestu byl :

.....

Otázka číslo jedenáct směřuje ke zjištění, kolik mladistvých ve výkonu vazby pochází z rodin, kde již byla nějaká zkušenost s kriminální činností. Dle odpovědí tázaných se ukazuje, že v 73 % rodin mladistvých, kteří jsou ve vazbě, se již v minulosti objevily přestupky proti zákonu tak závažné, že bylo nutné je umístit do výkonu trestu odnětí svobody. Z toho v 90 % se jednalo o otce a 10 % bratra. Ani v jednom případě se nejednalo o matku či sestru. Ve 26 % se jednalo o otce i bratra. Z toho se dá vcelku jednoznačně usuzovat, že naprostá většina mladistvých ve vazbě pochází z kriminálně závadových rodin.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 12 :

Otázka číslo 12 – Z členů rodiny pije alkohol denně :

.....

Výsledek této otázky je velmi překvapivý. Pouze dva rodiče tázaných požívají denně alkohol. Zbytek, což odpovídá 93 %, alkohol buď neužívají vůbec, nebo pouze příležitostně.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 13 :

Otázka číslo 13 – Já sám **piji** alkohol.....krát týdně, z toho bývám opilý.....krát týdně – **nepiji** alkohol.

Na tuto otázku odpovědělo 60 % zkoumaného vzorku, že pijí minimálně jednou až dvakrát týdně. Pouze 40 % odpovědělo, že alkohol nepije. Z tázaných, kteří užívají alkohol, se dostane do stavu opilosti 88 % z nich. Toto číslo je velmi alarmující, je nutné si uvědomit, že ani jeden z tázaných není plnoletý. Navíc z rozhovoru s nimi si nikdo z těch, kteří alkohol konzumují, neuvědomuje, že by dělal něco závažného nebo špatného a nepovoleného. Alkohol berou jako látku k povzbuzení kuráže a nálady, ne jako užívání látky, která může být návyková a škodí organismu.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 14 :

Otázka číslo 14 – Z příbuzných užívá drogy :

.....

V rodinách mladistvých, kteří se nacházejí ve vazbě, užívá drogy 57% příbuzných. Oproti alkoholu je to překvapivé a alarmující číslo. Pouze 43 % příbuzných těchto mladistvých drogy neužívá. Ale je třeba podotknout, že i z tohoto množství jich 13 % užívalo drogy v minulosti. Procento rodičů či příbuzných, kteří užívají drogy, je zarážející. Je třeba si uvědomit, že rodina a příbuzní jdou dětem příkladem. Jestliže není jednoznačně řečeno, že drogy jsou něco špatného, je zde o mnoho vyšší pravděpodobnost budoucího možného selhání dítěte ve vztahu k drogám.

Ze zjištěných údajů vyplývá, že se nepotvrdila hypotéza č. 3, že většina mladistvých pochází z rodin, jejichž rodiče či příbuzní mají problém s alkoholem nebo jsou drogově závislí.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 15 :

Otázka číslo 15 – Já občas užívám :

.....

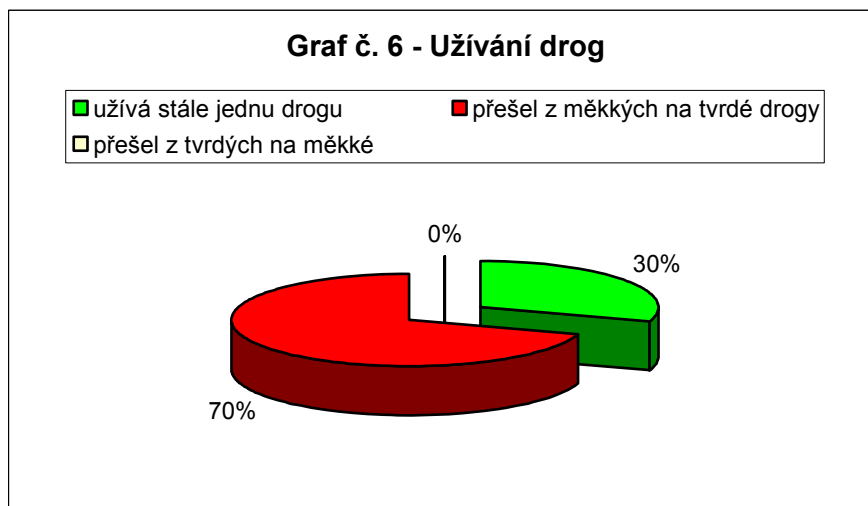
..... od.....let. – **neužívám** drogy.

87 % ze zkoumaného vzorku užívá drogy. Z toho 30 % „pouze“ marihuanu. Toto procento mladistvých ve vazbě, kteří užívají drogy, je enormně vysoké. Pouze 13 % drogy neužívá. Z tohoto již tak malého množství navíc krom jednoho případu všichni kouří. Z toho je zřetelné, že tvrdé drogy užívá v více než polovina tvrdé respondentů. Ještě více znepokojující je věk těchto žadatelů, když začínají užívat drogy. Průměrný věk se pohybuje okolo 12 let. Je jasné, že drogy jsou velmi závažným problémem této společnosti.

Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 16 :

Otázka číslo 16 – Navíc jsem vyzkoušel :

.....

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že 70 % těch kteří užívají drogy, nezůstávají u jedné drogy, ale jejich užívání se mění a postupně krystalizuje z užívání lehčích drog k užívání drog tvrdších. 56 % tázaných začínalo nejdříve s kouřením marihuany. Pouze 30 % tázaných, kteří užívají drogy, zůstalo u jednoho druhu drogy. Jen 15 % začínalo již rovnou s užíváním tvrdších drog. Je též zajímavé, že pouze 7 % užívalo drogu v podobě tablet. Nebyl zaznamenán ani jeden případ, kdy by se přecházelo z užívání tvrdších drog k užívání lehčích.

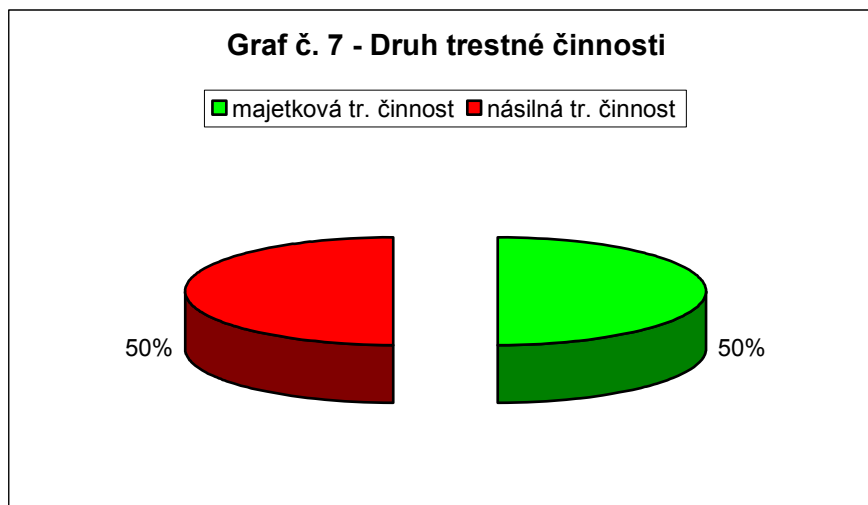
Vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku číslo 17 :

Otázka číslo 17 – Jsem obviněn z :

.....

.....

...

Z výsledku této otázky se ukazuje, že 50 % tázaných je viněno z majetkové trestné činnosti. Alarmující je zjištění, že 50 % se dopustilo násilné trestné činnosti. Z toho 86 % loupežného přepadení, 7 % ublížení na zdraví a 7 % porušování domovní svobody. Z předcházejících otázek vyplynulo velké množství tazatelů, kteří užívali drogy, ale je překvapivé, že pouze deset procent je obviněno z nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek.

3.7 Shrnutí výsledků praktické části a diskuze

Na základě analýzy zjištěných údajů lze konstatovat, že většina mladistvých, kteří se nacházejí ve vazbě, pochází z rodin, kde rodiče spolu nežijí a jsou rozvedeni. Navíc je nutné podotknout, že dle vyhodnocení otázek netráví rodiče se svými dětmi volný čas vhodným způsobem, který by dostatečně rozvíjel jejich osobnost. Rodiče s těmito dětmi tráví čas spíše pasivně, ze strany rodičů stejně jako ze strany dětí není vyvíjena žádná samostatná aktivita. Ani jeden z mladistvých neuvedl jako zálibu čtení. Všechny aktivity se týkaly pouze sportu, a to spíše sportu kolektivního. Vždy se jednalo o sport provozovaný rekreačně.

Organizovaný sport, kdy je nutná pevnější vůle, pravidelnost a schopnost podřizovat se autoritě, neprovozuje ani jeden mladistvý ze zkoumaného vzorku. Překvapivě nízký procentuální výsledek přinesla otázka zaměřená na alkoholismus rodičů v těchto rodinách. Bohužel pokud jde o děti z těchto rodin, je nutno říci, že alkohol požívá většina mladistvých, a to i vícekrát týdně. Ještě více alarmující je situace u užívání drog. Přibližně v polovině rodin, či v širším příbuzenstvu jsou užívány drogy. Tento výsledek je velmi vysoký. U samotných mladistvých jsou drogy užívány skoro v devadesáti procentech. Navíc tito mladiství nezůstávají jen u lehkých drog, ale mnoho z nich má již zkušenosti s drogami tvrdými.

V závěru dotazníku byli mladiství dotazováni na druh trestné činnosti, pro který se nachází ve výkonu vazby. Tato otázka byla zařazena spíše pro zajímavost. Z výsledků je patrné, že polovina respondentů má zkušenosti s násilnou trestnou činností, což je vzhledem k jejich nízkému věku velmi alarmující.

4 Závěr

Problematika trestné činnosti mladistvých se v naší společnosti stává stále větším problémem. Již dávno se nejedná pouze o ojedinělé případy, tento způsob života se stává v dnešní době pro mnohé mladé lidi běžným a normálním. Výjimku už nepředstavují ani násilné trestné činy, ozbrojená loupežná přepadení, a to i u pachatelů, kteří ještě nedosáhli zletilosti. A právě dospívající mládež bude jednou tvořit hlavní pilíř naší společnosti. Se všemi těmito problémy vyvstává zároveň na povrch otázka, kde se dělá společnost chyby, které nakonec ve svém důsledku vedou k výše jmenovaným případům. Není snadné nalézt jednoznačnou odpověď. Na vývoji jedince se podílí více faktorů, ať se již jedná o vliv genů, výchovu v rodině, či o špatný vliv okolního prostředí.

Tato práce přinesla bližší pohled na výchovu v rodinách, která je dle mého názoru jedním ze stěžejních faktorů ve vývoji jedince. Na základě stanoveného cíle byly zjišťovány osobní zkušenosti u předem vybraného vzorku mladistvých, kteří se nacházejí ve výkonu vazby. Ukázalo se, že mladiství pocházejí z rodin s nedostačující výchovou, kdy děti s rodiči netráví vhodně svůj volný čas. Nedostatečná je také kontrola rodičů nad jejich dětmi, především pokud jde o to s kým, jak a kde děti tráví svůj volný čas. V těchto rodinách se velmi často objevují problémy s drogami či alkoholem. Děti v rodině nevidí žádný kladný

vzor, život pod vlivem drog je brán jako normální. Bohužel na výchovu dětí má negativní dopad i fakt, že v mnoha těchto rodinách se již dříve objevila kriminální činnost, ať už u rodičů, sourozenců, nebo u širšího příbuzenstva.

Na základě zjištěných skutečností byl vypracován návrh opatření, jehož cílem je zkvalitnění výchovy v rodinách a přínosnější trávení volného času dětí.

5 Návrh opatření

Školy se musejí více věnovat problémovým žákům, proto je si tyto žáky nejprve vytipovat. Nemusí se jednat pouze o problémy s chováním, ale též výrazně slabý prospěch a rovněž do této skupiny mohou patřit žáci, kteří mají problém se začlenit do kolektivu. Těmto žákům je nutné věnovat zvýšenou pozornost. Velmi důležitá je vzájemná spolupráce mezi učiteli. Také je nezbytná spolupráce s rodiči těchto žáků. Jakýkoli nezáměr ze strany rodičů a neřešení situace je nutno nahlásit příslušným orgánům, a s těmito následně spolupracovat na zlepšení osobní situace žáka. Na školách by měla též probíhat školení, besedy, na kterých by žáci měli být poučeni, jakým způsobem se zachovat při zjištění jakýchkoli problémů u svých spolužáků.

Nabídnout dostatečné množství školních a mimoškolních aktivit – Škola by se měla snažit nabídnout dětem co nejširší škálu aktivit, které se budou vycházet především z opravdového zájmu dětí a reagovat na jejich potřeby. Ideální je stav, kdy si každý může najít aktivitu jemu „šitou na míru“. Je zřejmé, že škola nemůže nabídnout takové množství aktivit, aby by se zapojili všichni žáci. Proto je nutné, aby škola spolupracovala se zájmovými organizacemi, které by měly mít možnost informovat ve školách o svých aktivitách a získávat tak žáky. Na druhou stranu by měly zájmové a neziskové spolupracovat i se školou a informovat o možnostech mimoškolních aktivit třídní učitele.

Dostatečně zlepšit kontrolu rodin s problémy – Při zjištění jakýchkoli problémů v rodině (násilí, alkohol, drogy, zanedbávání výchovy) musí příslušné orgány rodinu pravidelně kontrolovat a případně, že se stav nezlepšuje, provést příslušná opatření. Také je nutné, aby byla rodině nabídnuta pomoc. V rodinách, kde rodiče chtějí řešit problémy, je to např. nabídka protidrogové či protialkoholové terapie, pohovory s odborníky. V rodinách, kde se objevuje násilí, lze nabídnout obětem možnost provizorního ubytování, aby bylo zamezeno

kontaktu agresora s obětí.

Lepší informovanost obyvatelstva – Informovat obyvatelstvo formou besed, přednášek, volně dostupných letáčků, prostřednictvím masmédií. Lidé by měli být vedeni k tomu, aby si všímali života ve svém okolí, ale také informováni o všech organizacích a institucích, v jejichž kompetenci je poskytnout v krizových situacích pomoc. Kontakty na tyto organizace, jejich adresy, telefonní čísla, e-mailové adresy apod., by měly být volně dostupné všem.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-534-3

EVERETT, C. EVERETT, S., V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3

GOODYER, P. *Drogy a teenageři*. 1. vyd. Praha: Slovanský dům, 2001. ISBN 80-86421-44-9

HAJNÝ, M. KLOUČEK, E. STUHLÍK, R. *Drogový problém versus rodina*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-022-4

HAVLÍK, R. KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 184 s. ISBN 80-7178-635-7

HELLER, J. PECINOVSKÁ, O. a kolektiv. *Závislost známá a neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1996. 168 s. ISBN 80-7169-277-8

HOSEK, J. *Sám proti alkoholu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 184 s. ISBN 80-7169-624-2

JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. 344 s. ISBN 80-201-0087-3

MARTIN, M. WALTMANOVÁ-GRENWOODOVÁ, C. *Jak řešit problémy dětí se školou*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 328 s. ISBN 80-7178-125-8

MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Děti rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X

MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2

NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 160 s. ISBN 80-7178-516-6

NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. 1. vyd. Praha: Livingstone, 1997. 348 s. ISBN 80-85917-36-X

PRÁŠKO, J. a kolektiv. *Poruchy osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 360 s. ISBN 80-7178-737-X

SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2

SMRČKA, F. a kolektiv. *Abc rodinné výchovy*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1986. 256 s.

TAXOVÁ, J. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1987. 276 s.

TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-503-2

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězenské služby 2. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. 102 s. ISBN 80-7083-703-9

Internet

ODBOR PREVENCE KRIMINALITY MV ČR. *Co by měli vědět lidé, jejichž rodiče jsou nebo byli závislí na alkoholu*. Praha, 2003. Volně dostupné z http://kverek.webpark.cz/problematika/prob_03/235.htm

SOVÁK, Z. *Několik úvah o příčinách a podmínkách trestné činnosti dětí a mládeže*. Praha, 2005. Volně dostupné z <http://www.iustin.cz/art.asp?art=5>

KOUKOLÍK, F. DRTILOVÁ, J. *Jak to vůbec mohou udělat?* 1998. Volně dostupné z WWW.UCITELSKELISTY.CZ/Ucitelskelisty/Ar...

Odborný tisk

BAJCURA, L. *Všichni mladiství nejsou beránci*. České vězeňství, 2006, roč. 14, č. 2, s. 28

STOŽICKÝ, P. *Vězeňský psychiatr a jeho klienti*. České vězeňství, 2007, roč. 15, č. 2, s. 14

7 Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník

Technická univerzita v Liberci – Fakulta pedagogická
Dotazník

pro mladistvé, nacházející se ve výkonu vazby

Dotazník je zcela anonymní a veškeré získané údaje z tohoto dotazníku budou použity výhradně k výzkumným účelům

Předkládáme vám tento krátký dotazník, který je zcela anonymní. Proto vás prosím o pečlivé a pravdivé zodpovězení všech otázek. U některých (tučně vyznačené možnosti) bude stačit správnou odpověď pouze podtrhnout v textu a vynechané místo doplnit, jinde je potřeba větu vlastními slovy dokončit.

Děkuji za spolupráci.

1. Je mi let.
2. Moji rodiče spolu **žijí – rozvedli se**, když mi bylo let.
3. Absolvoval jsem tříd **ZŠ** - tříd **ZvŠ**.
4. Dále jsem byl let **na učilišti** obor..... - let **na střední škole**
.....
5. Rodiče mi **pomáhali – nepomáhali** při učení do školy.
6. Jako rodina společně
7. O víkendech obvykle děláme
8. Já rád ve volném čase (baví mě) :
9. **Jsem** v partě lidí – **nejsem** členem party.
10. Před výkonem vazby jsem **byl – nebyl** umístěn v diagnostickém či výchovném ústavu.
11. Z naší rodiny ve výkonu trestu byl :
12. Z členů rodiny pije alkohol denně :
13. Já sám **piji** alkohol krát týdně, z toho bývám opilý krát – **nepiji** alkohol.
14. Z příbuzných užívá drogy :

15. Já osobně občas **beru** : od let.

.....
.....

- **neberu** drogy.

16. Navíc jsem vyzkoušel :

17. Jsem obviněn z :

.....